Культурно-політичний місячник для українців у Чеській Республіці
Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice

№ 3/2020, рік X
č. 3/2020, ročník X
www.ukrajinci.cz

ПОРОГИ

БОРЩ – ТІЛЬКИ УКРАЇНСЬКИЙ!

Росіяни через пропаганду свого шовіністично налаштованого МЗС намагаються присвоїти навіть основну страву нашої національної кухні

А також у номері:

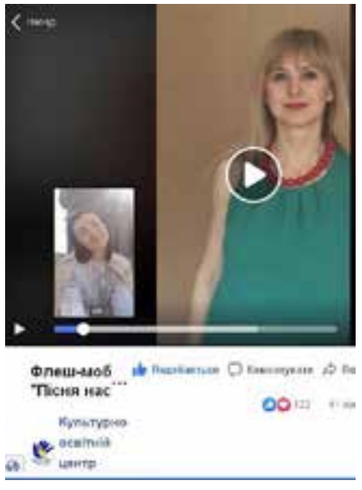
Карантинний пісенний флеш-моб від «Кроку», лотерея квитка на автобус до Великодня, до Пардубиць залітали «Руслани», чеські переклади книг Аро та Сенцова, український лікар бореться із COVID-19 у Пржерові, допомога туристам у Карпатах триває, однак волонтерити для України стає складніше; рецензія Миколи Мушинки на словник діаспори Оксани Пеленської; українські заробітчани повертатимуться до ЄС або з тестами на коронавірус, або сидітимуть у ізоляції 14 днів?; як проживають українці карантин у Чехії; книги про Чорнобиль; репортаж зі згорілого лісу та сіл навколо «зони» та інше...

Крок: пісня об'єднала он-лайн

Під час карантину учні та студенти навчальних закладів змушені були перейти на навчання вдома. Завдяки теперішнім технологічним можливостям заняття проводилися он-лайн через різні сервіси відеоконференцій, таких як «zoom». По суті, все суспільне й культурне життя переключилося в он-лайн. Не став винятком і навчальний процес у празькому культурно-освітньому центрі «Крок». Тут, щоб підбадьорити українців, які залишаються вдома, ініціювали цифровий флеш-моб «Пісня нас єднає». «Кроківці» записали композицію, яка є народним, неофіційним славенем – «Червону руту»! Відео виклали у соцмережі і запросили взяти участь у подібній акції всіх охочих: школи, організації, співаків, активістів і всіх любителів української пісні. «Запишіть на камеру виконання української пісні, яка вас надихає, та завантажуйте у «Фейсбук» з хештегом #піснянасєднає! Та хай славна українська пісня лікує серце та тіло кожного, хто її почує!», – звернулися «кроківці». А виконали празьку «Руту» Світлана Рішко, Галина Березовська, Оксана Березовська, Антоніна Канчій, Ірина Кононучук, Марія Шумейко та Світлана Бліндовська.

Віртуальний виклик празьких українок знайшов відгук серед їхніх друзів, які на камеру комп'ютера виконали, наприклад, пісню «Цвіте терен», на Радехівщині заспівали «Мамо» композитора Ігоря Білозора, підтримали акцію також у Стрию на Львівщині, у Велятині та Бороняві на Закарпатті. Українці за допомогою співу засвідчують, що, незважаючи на карантин та інші негаразди, – не занепадають духом і розвивають свої таланти.

пор

Лотерея на безкоштовний квиток та інша взаємодопомога

Пасажирка Маряна Семулевська перед посадкою до безкоштовного автобуса Прага-Загонь. Фото Івanни Трутненко, RFE/RL.

Загальний карантин, як відомо, сильно відобразився на житті й роботі українських трудових мігрантів у Чехії. Багатьом довелось із великими труднощами добиратися на Батьківщину. Тому виникають нові ініціативи, які намагаються допомогти простим трудівникам у скрутній ситуації. Таким є, наприклад, об'єднання «Іноземець – не раб» (Cizinec není otrok). За словами його головного натхненника Ярослава Чепи, тут «заробітчани допомагають заробітчанам». Йдеться про взаємодопомогу – не лише порадою, а й матеріально – їжею чи оплатою гуртожитка.

Напередодні Великодня, у Чистий Четвер 16 квітня, організувала до Чопа, точніше до угорської Загоні, безкоштовний рейс для українців, які «застрягли» у Чехії. Від початку коронавірусної кризи автобусні сполучення стали «надзвичайними», їм довелось змінити маршрут, ціна квитка зросла до 2 тисяч крон тільки до кордону. Тому об'єднання запропонувало всім, кому треба було їхати і був не в змозі заплатити за звичайний рейс, заповнити формуляр. Так як охочих виявилося втричі більше, ніж місць у автобусі, довелося влаштувати своєрідну лотерею. Частково оплатила поїздку юридична компанія 112ua, та й сама компанія-перевізник Regabus, яка відома своїм спонсорством різних акцій української громади в ЧР. Перед відправленням у пасажирів міряли температуру безконтактним термометром, забезпечили медичними масками від Руслани Ігровцій, і попередили про необхідність пройти вдома двотижневу самоізоляцію. Також акція вдалася за допомоги «Продуктового банку Прага: даємо їжі другий шанс» та кількох інших спонсорів, які спекли паски та допомогли декому з проживанням. Паски наперед освятив греко-католицький священик отець Василь Сливоцький.

«Я дуже щаслива що вдалося виграти безкоштовний квиток. Тут немає взагалі роботи зараз. Немає відповідно за що жити. А якщо є якісь підробітки, то це тільки щоб за квартиру заплатити та купити їжу. Більше ні на що не вистачає. Тому вирішила їхати додому. Хоч грошей навіть на квиток не вистачало», – сказала «Радіо «Свобода» Мар'яна Семулевська із закарпатського містечка Воловець перед від'їздом.

«Зараз у нас є близько 80 людей, які нам пишуть. Більшість із цих людей нам пише анонімно. Вони не хочуть, щоб їхні рідні в Україні знали, що вони зіткнулися із такою неприємною ситуацією. Переважно це люди із фінансовими проблемами, мами-одиначки. Але всі дуже вдячні за будь яку допомогу, навіть якщо ми привозимо просто хліб», – сказав для «Радіо «Свобода» Ярослав Чепа.

Вл. інф.

Літаючий велет «Руслан» у аеропорту Пардубіце

Український вантажний літак «Руслан» кілька разів прилітав до Чехії із медичними засобами. Оскільки під час коронавірусної епідемії та загального карантину на ці повітряні вантажівки попит був надмірним, чеській владі ледь вдалося зарезервувати літак для нагальних потреб у системі охорони здоров'я. Цьому допомогло членство в НАТО та добрі відносини Чехії з Україною на політичному рівні. Рейс літака з Китаю коштує біля 35 мільйонів крон чеських.

21 березня цього року літак Ан-124 «Руслан» приземлився у пардубицькому аеропорті. Перед цим великовантажне повітряне судно виробництва київського конструкторського бюро «Антонов» о 3-тій годині ранку за центральноєвропейським часом вилетіло з аеропорту в Шеньчжень, Китай.

Після дозаправки в Карачі літак вирушив до Чехії, куди прибув опівночі. Він транспортував понад сто тонн медичних матеріалів, зокрема респіратори, маски та захисні костюми.

Пардубіце було обрано з двох причин: тут знаходиться центральний склад з розподілу засобів індивідуального захисту, а також цей політ був визначений режимом передплачених годин у натівській програмі стратегічних повітряних сполучень SALIS, а Пардубіце є військовим аеропортом. Загалом наприкінці березня цього року український вантажний літак прилітав до

Український «Руслан» готовий до розвантаження у чеських Пардубицях, фото Яна Декерова, Армія ЧР.

Пардубиць тричі. Також Ан-124 вилітав з Лейпцигу, де постійно базуються два Антонови, які виконують рейсів для потреб НАТО. Літак літає до Китаю через південь, у напрямі М'янми, Бангладешу та Індії, оминаючи територію Росії.

«Руслан» взяв на борт 106 тонн медичних матеріалів, зокрема два мільйони респіраторів N95, п'ять мільйонів масок, 80 000 окулярів, понад 200 000 експрес-тестів на коронавірус і 120 000 захисних костюмів. Це – не гуманітарна допомога, Чехія оплатила ці засоби, причому за значно вищою, ніж зазвичай, ціною. Приліт українського літака із медзасобами зустріли в аеропорту прем'єр Андрей Бабіш, міністр внутрішніх справ Ян Гамачек, міністр оборони Лубомір Метнар та інші офіційні особи.

здоправи

Чеський переклад Сенцова: попередній збір коштів

Видання «Денік Н» готує чеський переклад «Щоденника Олега Сенцова», який він таємно писав під час перебування в російській в'язниці та під час 145-денного голодування. Українською мовою книга буде видана на початку вересня, а її чеський переклад кожен може отримати одразу після цього. Єдине, що для цього потрібно – підтримати видання «Щоденника» на інтернет сторінках газети projekty.denikn.cz. Також тут можна передплатити іншу цікаву книгу Джессіки Аро «Тролі Путіна».

На даний час книжковий ринок загалом зазнає великих проблем, але про видання важливих книг потрібно думати наперед. Вони читаються як захопливі трилери, однак суть у тому, що це – реальні історії. Автори описують те, що пережили на власній шкірі. Так, і таке сьогодні відбувається у світі, на який намагається впливати і опанувати путінська Росія. Ми маємо це знати і розуміти. І у наших інтересах – допомогти чехам краще усвідомити всю ницість кадебістського режиму в Москві та імперської пропаганди. Книга «Тролі Путіна» написана відомою фінською журналісткою Джессікою Аро. Вона стала бестселером. Авторка розповідає про петербурзьку дезінформаційну «ферму тролів», про знущання та переслідування, яким вона згодом була піддана. Книгу «Щоденник» таємно писав український режисер Олег Сенцов під час перебування в російській тюрмі, де його незаконно засудили до 20 років. Чеські переклади книг готуватимуться до друку, якщо попередньо назбирається необхідна кількість читачів та певна сума коштів. Вже зібрано майже 80 відсотків необхідної суми – майже 240 тисяч чеських крон, але метою є зібрати 300 тисяч.

Підтримавши чеське видання обох книг, ви не лише вже до Різдва отримаєте їх, а й можете отримати підписку на незалежне видання «Денік Н» зі знижкою. Видання різними змістовними публікаціями часто підтримує Україну у її боротьбі з російськими окупантами.

Вл. інф

Пржеров: з епідемією бореться українець

Тарас Захарчук у бою з епідемією та в «цивільному» житті. Фото Луціє Драгошова та із соцмережі.

Молодий буковинський лікар Тарас Захарчук записався до спеціальної команди, яка у пржеровській лікарні бореться із коронавірусом. Він відмовився їхати додому та лікує хворих на covid-19. Його рідні хвилюються, адже саме медики є найбільш ризиковою групою, які можуть захворіти, проте випускник Буковинського державного медичного університету прийняв виклик. «Зараз ми всі тягнемо за одну мотузку», – каже Тарас Захарчук, який від літа 2018 року працює в хірургічному відділенні лікарні в місті Пржеров, що в Оломоуцькому краї. Його професійний шлях розпочався в Україні у 2015 році після здобуття медичного диплому. Два роки працював у чернівецькій лікарні, а згодом відреагував на запрошення роботи за кордон. Півтора роки пішло на оформлення документів, ще півтора – на підготовку і складання кількаступеневого апробаційного іспиту для підтвердження диплому. «Мені сподобалось містечко і лікарня, головний хірург Алоїз Ганінець поставився до мене позитивно», – додає Захарчук. Та головний виклик прийшов щойно тепер. «Команді COVID в лікарні Пржерова потрібен був лікар, тому я записався до інфекційного відділення. Це всесвітня пандемія, і я вважаю це своїм обов'язком лікаря». Окрім тривалішого одягання у захисні засоби та подальше специфічне поводження з ними після закінчення зміни, у команді COVID, на відміну від звичайного відділення, «це психологічно виснажливіша праця. Треба пильнувати, щоб уникнути навіть мінімальної помилки, інакше це може загрожувати мені та всьому навколишньому персоналу. Це – новий досвід, який показує, наскільки такі професії, як пожежники, поліцейські, лікарі, медсестри, санітари та вчителі справді необхідні суспільству». Хвилюються його рідні – мама та молодша сестра у селищі Ланчин на Івано-Франківщині. «Я дзвоню їм майже кожен день. Мати журиться, але я сприймаю це як обов'язок», – наголошує лікар. Йому вдалося відвідати рідню в січні цього року напередодні карантину.
З настанням епідемії чеська система охорони здоров'я зіткнулася з проблемою нестачі лікарів. Тому у парламенті був прийнятий закон, який під час надзвичайного стану дозволяє роботу лікарів з освітою у іноземних навчальних закладах без необхідної атестації, однак закон був повернутий Сенатом. Така проблема виникла, зокрема, у лікарні міста Чеський Крумлов, де стажується кілька українських лікарів. Вони розмовляють чеською і готові були допомагати, але не мають усіх дозволів. «Директор лікарні особисто стоїть за ними, просить підтримки», – відзначив депутат Томаш Їрша і з сумом констатував, що парламент не подолав вето Сенату.

Луціє Драгошова

Карпатські точки порятунку на чеських мапах

Встановлення точки порятунку в Карпатах.

Закарпатські та чеські рятувальники продовжують спільно опікуватися безпекою людей у Карпатах. Так, упродовж минулого року, в рамках спільного проекту між закарпатськими рятувальниками та їхніми колегами з Пардубицького краю тривала робота зі встановлення в горах Закарпатської області інформаційних знаків (точок порятунку). До цього часу інформація про їх розташування містилася на сайті управління ДСНС України у Закарпатській області. А вже з січня нинішнього року, враховуючи популярність гірського відпочинку в Карпатах серед чеських туристів, до цього процесу долучилися й чеські рятувальники, завдяки яким дані про точки порятунку розмістили й на основному чеському картографічному ресурсі mapy.cz.
Варто додати, повідомляє управління ДСНС України в Закарпатській області, що кожній інформаційній табличці присвоєно відповідні номер та GPS-координати. На ній також зазначено номери екстрених служб. Будь-який турист в разі потреби може звернутися до гірських рятувальників по телефону «101» і назвати лише номер таблички, біля якої він перебуває. Така інформація дозволяє рятувальникам визначити місце знаходження мандрівника і оперативно прибути на допомогу.
У минулі роки чеські та українські рятувальники проводили ряд спільних заходів та проектів, зокрема маркували пішохідні туристичні стежки у горах, тобто встановлювали вказівники та малювали позначки в терені, а також друкували їхні карти, згодом проводили курси порятунку при сходженні лавин, позначали лавинонебезпечні території, чеські партнери привозили обладнання та техніку для використання українськими гірськими рятувальниками. Деякі проекти були підтримані МЗС ЧР та окремими регіонами.

зон

Допомагати Україні стало складніше – чеські волонтери

ТЕКСТ: Марія ЩУР

Обмеження на фінансові операції з готівкою та грошові перекази з-за кордону, що запроваджені в Україні з 28 квітня (нова редакція закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», або так звані нові правила фінансового моніторингу), ускладнюють функціонування гуманітарних організацій, до яких через карантин уже не доходить гуманітарна допомога з-за кордону.
Торкається справа і чеських гуманітарних організацій, які з початку війни з Росією на сході України посилали гроші, медичні препарати для поранених і хворих бійців, допомогу для їхніх родин [*про них «Пороги» писали багато разів – ред.*]. Вони й раніше часто не могли відправити вже зібране в Україну, а тепер це стало стосуватися і грошей. Деякі з них відкладають свої проєкти, інші передають вже зібрані речі на допомогу місцевим гуманітарним організаціям. Закон, що має боротися з нелегальним відмиванням коштів, дозволяє переказ коштів готівкою та поповнення карткових рахунків у межах України в сумі, що є меншою ніж 5000 гривень без ідентифікації того, хто цей переказ робить.
Відомий у Чехії психолог, активіст і віднедавна художник-аматор Ростислав Прокоп'юк каже, що продаючи свої картини, він щомісяця посилав до України медичне обладнання, ліки, одяг для бійців та людей, що живуть у так звані «сірій зоні». Наші посилки у шпиталі сортували і частину залишали для бійців, частину пересилали у «сіру зону», багато було для дитячих будинків. «Кожен місяць я посилав у Київський військовий шпиталь і ліки, і якесь хірургічне обладнання, одяг для хлопців, які могли потрапити до шпиталю влітку, а виходили взимку і їм потрібен був сезонний одяг. Потім наші посилки у шпиталі сортували і частину залишали для бійців, частину пересилали у «сіру зону», багато було для дитячих будинків, для дітей, що там живуть. Я від них потім і ляльку-мотанку дістав у подарунок, і фотографії, прапор підписаний, тобто я точно знав, куди ці речі ідуть і знав, що вони доходили», – пояснює празький добродійник.
Коли у зв'язку з карантином закрили кордони, зібраний на той момент одяг чи дитячі речі Ростислав Прокоп'юк віддав чеським безхатькам. Він зазначає, що зібрані гроші він ще пересилав через міжнародні банківські перекази, але тепер не впевнений, що зможе робити це далі. «Взагалі, останнім часом і без карантину стало важче допомагати, бо в Україні чинять дедалі більший тиск на волонтерів. Я чую від своїх партнерів в Україні, що від них не хочуть приймати допомогу, або потиху від них допомогу беруть, але попереджають: ніде про це не казати», – із сумом говорить Ростислав Прокоп'юк. Надсилають допомогу в Україну – воїнам та їхнім дітям – і представники організації «Українська європейська перспектива», говорить координаторка проєктів Галина Андрейців. «Щороку ми готуємо дитячі оздоровчі табори для дітей загиблих та поранених воїнів. Цього року сподіваємося, що вдасться провести табір у серпні. Але складніше стало його готувати – наші місцеві жертводавці самі переживають скрутні часи у зв'язку з епідемією коронавірусу», – каже вона.
Про те, що пожертв стало відчутно менше, говорить і засновник організації «Гуманітарна допомога Україні» Петр Оліва. Понад п'ять років він тричі на рік вантажив кілька машин і разом з товаришами-однодумцями вирушав на схід України з гуманітарним вантажем. Авдіївка, Красногорівка, Мар'їнка, Новожеланне, Світлодарськ, Маріуполь, дитячі будинки у «сірій зоні» – це були цілі його поїздок. Перед карантином він знову збирався у дорогу, але подорож довелося відкласти. За власні кошти та за допомогою родини і друзів взявся за ремонт нового приміщення в районі Прага 16 (адреса Намнєсті Освободітелу 1375), куди з Південної Чехії переїжджає його гуманітарний центр. «Тут буде і більший склад, і місце для зустрічей, місце, де ми будемо збирати інформацію про війну, показувати артефакти з фронту, організовувати зустрічі та культурні акції. Я дуже тішуся, що наш новий будинок на околиці Праги буде видно з траси – я планую повісити на фасаді великий банер, щоб люди бачили, що тут є люди, які не забувають про те, що в Україні іде війна, і, на відміну від вірусу, російський агресор так просто не відступить», – говорить Петр Оліва, який два роки тому отримав нагороду від України за свою волонтерську діяльність.

Радіо «Свобода»

Ростислав Прокоп'юк продає картини, щоб допомогти бійцям. Фото із соцмережі.

Галина Андрейців (УЄП) допомагала українським воїнам із перших днів, а також із часів Майдану.

Петр Оліва довго збирав допомогу Україні у Південній Чехії, особисто їздив на Схід і відвозив речі бійцям та нужденним, тепер відкрив центр допомоги у Празі 16.

Все українське мистецтво Чехословаччини

Нарешті культура і громадське життя діаспори 20-30-х років зібрані в одному енциклопедичному виданні

ТЕКСТ: Микола МУШИНКА

У 2005 році в Празі вийшла друком капітальна праця Оксани Пеленської «Український портрет на тлі Праги» з підзаголовком «Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині»[1]. В її основу лягло дослідження близько тисячі творів 68 українських художників зі збірки Музею визвольної боротьби України в Празі. Твори українських митців у 1998 році були віднайдені в підвалах Національної бібліотеки Чеської Республіки в Празі, де вони були укладені після ліквідації Музею в 1948 році й у 1958 році. Завдяки цьому вдалось уберегти збірку перед вивозом до СРСР.

Тут докладно розглядаються теми: «Українське мистецьке середовище на чеських землях у період між двома світовими війнами», «Українське мистецтво у збірках чеських і словацьких музеїв та архівів» та «Нові відкриття». Додатки в книжці містять «Бібліографію», «Список українських пам'ятників у Чехії» та «Адреси українських установ і визначних діячів у міжвоєнній Чехословаччині».

Авторка не припинила займатись темою

Результатом її багаторічних досліджень став енциклопедичний словник «Україна поза Україною». Він охоплює 357 гасел, причому 80 відсотків з них – це персоналії, інші представляють українські мистецькі й творчі установи, організації, товариства, часописи, а також чеські і словацькі інституції, які у своїх фондах зберігали (і зберігають) українські матеріали. Статті-гасла подано в алфавітному порядку. Основу персонального складу «Енциклопедичного словника» становлять митці-емігранти з України, які під час або після Першої світової війни з ідеологічних чи політичних причин змушені були залишити рідний край. У новоствореній Чехословаччині вони знайшли сприятливі умови для розвитку української науки, мистецтва і культури. Перший президент Чехословаччини Т. Ґ. Масарик, відмовившись від виховання чужонаціональних мілітарних сил у своїй державі, надавав перевагу вихованню національної інтелігенції, навчання якої в Україні було перервано на цілих п'ять років. Зокрема, в 1917-1919 роках в результаті програної українсько-польської війни більшість бійців УГА опинилася у таборах для військовополонених на теренах Польщі і Чехії. Саме вони стали першими членами українських організацій на території Чехословаччини. Цим товариствам, а також чеським і словацьким діячам, пов'язаним з українською культурою, присвячена значна частина гасел в енциклопедичному словнику О. Пеленської.

Обкладинка словника.

Наукові заклади

З установ на перше місце слід поставити Український вільний університет (УВУ), заснований у січні 1921 року у Відні, а восени того самого року переведений у слов'янську Прагу. В УВУ працювали високо кваліфіковані науковці, переважно професори, зокрема: історики Дмитро Дорошенко та Михайло Антонович, історик церкви Василь Біднов, археолог Іван Борковський, літературознавець Леонід Білецький, мовознавець Олександр Колесса, мистецтвознавець Дмитро Антонович, філософ Іван Мірчук, культуролог Степан Смаль-Стоцький, географ Степан Рудницький, етнологи Зенон Кузеля та Вадим Щербаківський та інші. Усі імена й назви організацій у словнику представлені окремними статтями в алфавітному порядку. Кількість викладачів УВУ коливалась від 15 (1921 рік) до 33 осіб (1944 рік). Тут працювали 20 професорів, 10 доцентів і 3 лектори. У 1938 році передбачалось, що УВУ як університет новостворюваної автономії буде переведений до Хусту. Ця ідея була подавлена окупацією угорською армією краю. У Празі УВУ працював до травня 1945 року, від 1946 року і досі УВУ продовжує свою діяльність у Мюнхені.

Другою українською навчальною установою в Чехословаччині була Українська господарська академія в Подєбрадах, заснована на початку 1922 року. Тут до 1932 року працювало 114 викладачів, серед них відомий учений хімік Іван Горбачевський, дипломат Максим Славінський, соціолог Іполіт Ольгерд Борковський, історик Василь Королів-Старий, видавець Євген Чикаленко, низка інших.

Третьою важливою українською навчальною установою в Чехословаччині був Український високий педагогічний інститут ім. Драгоманова в Празі, заснований у січні 1923 року, який вже наступного, 1924 року, мав 23 кафедри та 90 викладачів, серед яких були відомі вчені: історик літератури Леонід Білецький (перший ректор), мовознавець Василь Сімович, мистецтвознавець Володимир Січинський, археолог Людмила Красковська, музикознавець Федір Стешко, композитори Василь Барвінський та Нестор Нижанківський, інші.

Студія й Музей

Центром творчої праці українських художників та мистецтвознавців стала Українська студія пластичного мистецтва в Празі (УСПМ), заснована 1923 року. На той час це була єдина поза Україною українська мистецька навчальна установа. Завдяки її незмінному директорові, професорові Іванові Кулецю Студія працювала до 1952 року, року смерті Івана Кулеця. Викладачами Студії були відомі митці, серед них Сергій Моко, Роберт Лісовський, Кость Стаховський, Сергій Тимошенко, Юрій Русов, Федір Слюсаренко та інші. Під їх керівництвом вищу мистецьку освіту здобули десятки мистців, до найвизначніших належать Василь Касіян, Юрій Вовк, Софія Зарицька, Катерина Антонович, Павло Грамницький, Іван Іванець, Василь Хмелюк, Віктор Цимбал та ін.

У роки війни, коли німці закрили усі чеські виші включно з Академією образотворчих мистецтв, до УСПМ поступило кілька десятків чеських студентів, які цим кроком врятували себе від примусового заслання на роботу до Німеччини. У цьому полягає головна причина, що і післявоєнна влада Чехословаччини Студію не закрила.

Важливе місце в праці О. Пеленської займає дослідження, що стосується Музею визвольної боротьби України в Празі (заснований у травні 1925 року). Це була єдина українська установа в Чехословаччині, що існувала виключно на пожертви української еміграції. У часи свого найбільшого розвитку, у 1944 році, МВБУ працював у власному триповерховому будинку з 23 кімнатами, його збірка нараховувала близько мільйона експонатів. 14 лютого 1945 року будинок Музею став жертвою американського бомбардування Праги. Більшість його експонатів залишились непошкодженими і були перенесені на зберігання в інші сховища. Директором МВБУ до 1944 року був Дмитро Антонович, а чільним працівником – у 1930-1945 роках – Симон Наріжний, який згодом ще три роки був директором. Саме завдяки його зусиллям музей проіснував до березня 1948 року. Комуністична влада ліквідувала музей, а його експонати (кілька десятків тонн) подарувала Радянському Союзу.

Українськими діячами були й чехи зі словаками

У міжвоєнній Чехословаччині працювали десятки інших українських установ. В словнику є 24 статті з прикметником «Український», «Українська», зокрема: «Українська гімназія» (директори Яким Ярема, Агенор Артимович, Григорій Омальченко), Українська драматична студія (Юрій Августин Шерегій, Олекса Коширь), Українське історично-філологічне товариство (Дмитро Антонович, Олександр Колесса), Український академічний комітет (Олександр Колесса), Український громадський комітет (Дмитро Чижевський, Степан Смаль-Стоцький) та інші. У Першій Чехословацькій Республіці виходило понад 200 українських газет і журналів, щороку відбувалося кілька художніх виставок та театральних вистав, наукових з'їздів, творчих вечорів тощо, тобто пульсувало активне творче життя, якого в Україні так не вистачало, зокрема у 30-х роках.

Немалий вклад в тодішню українську науку і культуру внесли чеські й словацькі вчені, яким у словнику присвячено близько півсотні статей. Це – працівники таких установ, як Академія образотворчих мистецтв у Празі, Архів Канцелярії Президента Республіки, Інститут Т. Ґ. Масарика, Архів Академії наук Чеської Республіки, Матиця Словацька в Мартині, Словацька національна бібліотека в Братиславі, Клементинум, Слов'янська бібліотека, Художньо-промислова школа, Художньо-промисловий музей, видавництво «Чесько-українська книга» та інші. Із діячів чеської науки та культури, які тісно співпрацювали з українською еміграцією, в енциклопедичному словнику представлені: Володимир Амброс, Антонін Гартл, Франтішек Главачек, Рудольф Гулька, Вацлав Гірса, Флоріан Заплетал, Володимир Лібовицький, Томаш Ґаріґ Масарик, Микола Неврлий, Зденєк Неєдли, Яромір Нечас, Артур Новак, Карел Тайґе, Франтішек Тіхи, Вацлав Фіала та інші.

Українікa Пряшівщини представлена статтями «Музей української культури у Свиднику», Державна наукова бібліотека у Пряшеві; Закарпаття – статті, присвячені Августину Волошинові, Василю Клочуракові, Іванові Панькевичу, Василю Ґренджі-Донському, Августинові Шерегію, Ользі Дутко, а також гасла про Етнографічне товариство Підкарпатської Русі та журнал «Пôдкарпатська Русь».

Авторка не обмежилася лише біографічними довідками окремих осіб, але кожну статтю доповнила переліком їх найважливіших творів, літературою про цю особу, організацію чи установу. Крім максимального використання друкованої літератури (головним чином, монографій, каталогів, оглядів, енциклопедій та довідників), вона значною мірою використала архівні джерела.

Повернуті із забуття

Найбільше значення праці О. Пеленської полягає в тому, що авторка ввела до обігу сотні призабутих, маловідомих або й зовсім невідомих імен. У радянський період більшість цих осіб свідомо замовчувалася з політичних причин. Їх вважали «зрадниками батьківщини» (бо не повернулися «на родіну», де їх чекали суворі репресії або й смерть), «ворогами народу» (бо не погоджувалися з марксистсько-ленінською ідеологією й диктатурою пролетаріату), чи «буржуазними націоналістами» (бо боролися за самостійну Україну), а коли й згадували, то обзивали тими найбруднішими епітетами і лайками.

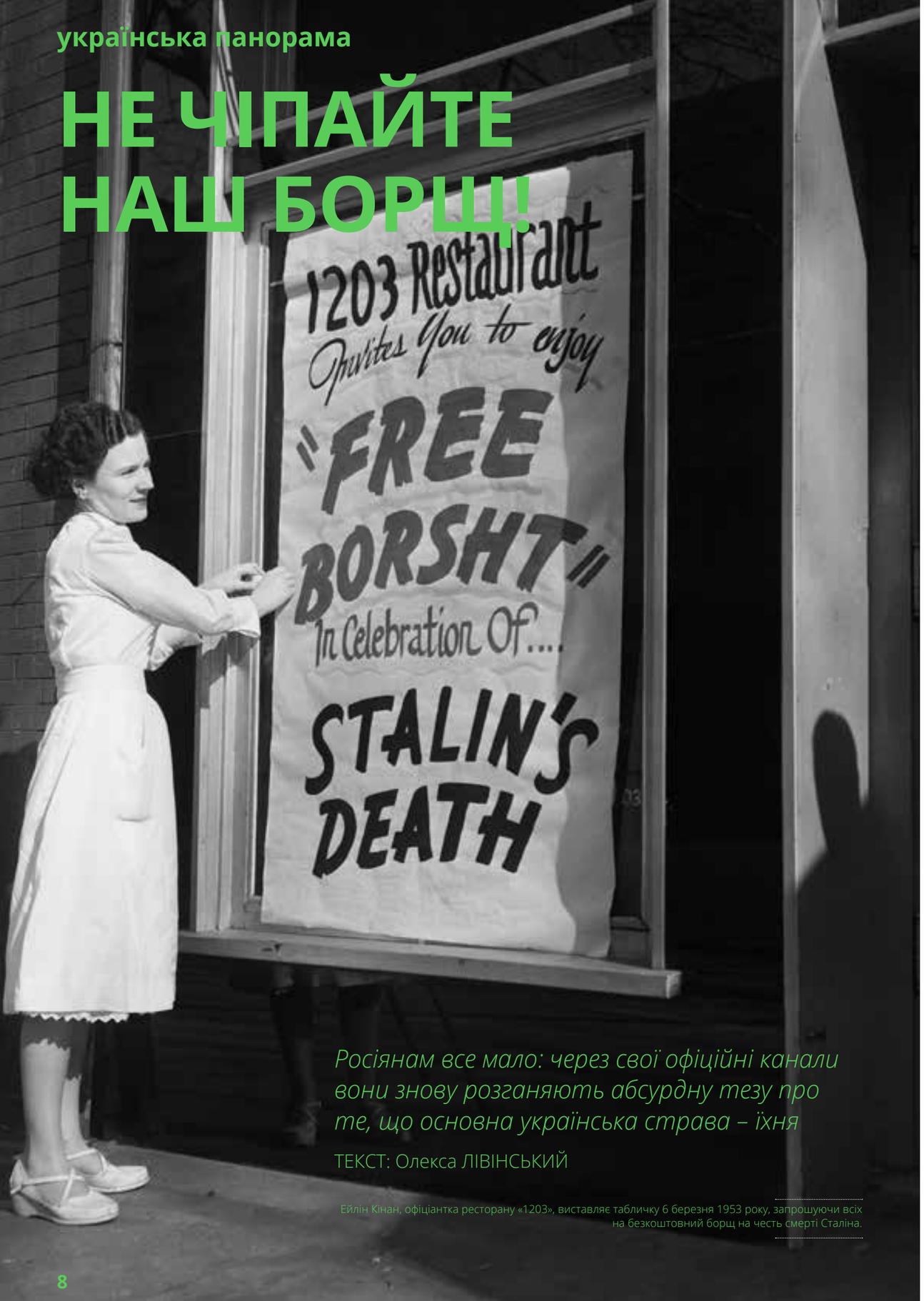
Книжку доповнює 29 переважно кольорових ілюстрацій художніх творів, описи та фотографії пам'ятників, пам'ятних знаків і меморіальних таблиць, 115 адрес, бібліографія використаної та довідкової літератури з 242 позицій. Закінчується словник реєстром гасел та резюме українською, чеською й англійською мовами.

Робота О. Пеленської відповідає найсуворішим вимогам наукового видання, причому вона писана популярним, максимально економним енциклопедичним стилем, доступним широкій громадськості. Майже кожна стаття ілюстрована портретом відповідної особи чи фото установи, репродукціями творів художників, обкладинками книжок, журналів тощо. Праця збагачує не лише українську культуру в Чехії та Словаччині, але й загальноукраїнську культуру.

Книги впадають в забуття, однак енциклопедії є «вічними». Хотілось би, щоб «Енциклопедичний словник мистецького, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині» Оксани Пеленської як серйозне поповнення сучасних енциклопедій, був перевиданий і в Україні.

1 Оксана Пеленська. Україна поза Україною. Енциклопедичний словник мистецького, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччини (1919-1939). Видала Національна бібліотека Чеської Республіки – Слов'янська бібліотека; Наукове Товариство ім. Шевченка в Канаді; Українсько-Канадський Дослідно-Документаційний Центр. – Прага, 2019. 232 с. ISBN 978-80-7050-713-1. Придбати можна в «Бібліотеці українського мистецтва» http://uartlib.org/shop/oksana-pelenska-ukrayina-poza-ukrayinoyu/, ціна: 490 грн.

НЕ ЧІПАЙТЕ НАШ БОРЩ!

Росіянам все мало: через свої офіційні канали вони знову розганяють абсурдну тезу про те, що основна українська страва – їхня

ТЕКСТ: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Ейлін Кінан, офіціантка ресторану «1203», виставляє табличку 6 березня 1953 року, запрошуючи всіх на безкоштовний борщ на честь смерті Сталіна.

Років із п'ятнадцять тому в празькій «Луцерні» влаштували конкурс на найсмачнішу етнічну «полевку»: представники різних громад чеської столиці мали приготувати і принести на куштування свій національний суп. Українці ж, звісно, принесли свій борщ. Класичний такий, червонющий, наваристий, аж ложка стоїть у ньому. Та який же був їхній подив, коли росіяни представили страву під назвою «русскій борщ». Де-факто це був світленький супчик зі шматками курятини, у якому й близько не було буряка. Подавали його під «калінку-малінку» на максимальних децибелах... Українські учасники мало не покинули конкурс зі скандалом, але чеські організатори лише розводили руками, мовляв, «ми не втручаємося», «це їхня позиція», «що принесли, те є», та «а хіба борщ – не русскій»? Ми теж його так знаємо»...

І чеська реакція була очікуваною: кілька десятиліть у ЧССР, де СРСР був «взірцем», борщ, у тому числі під впливом присутності радянських окупаційних військ, подавався виключно як «радянська, а – значить – російська страва». Дотепер у меню звичайних чеських ресторанів буває пропозиція «русскій боршч». Для українок, які зазвичай працюють на кухні цих ресторанів, така назва хоч і звучить абсурдно, але мало котра з них наважиться щось радити менеджменту цих закладів харчування. Однак є й приємні винятки....

Еліксир, який весь час хочуть вкрасти...

Для українців борщ – не просто буряковий суп. Одна казка[1] розповідає, що для бліденького хлопчика Івася знахарка порекомендувала «сім мудрих лікарів, а восьмого – такого собі». Цими мудрими лікарями на городі виявилися буряк червоний, капуста, морква, цибуля, квасоля, петрушка, а восьмим, «таким собі лікарем», став гриб-боровик. І коли з'їв Івась того борщу, то «ліва щічка порожевіла, права-зарум'яніла...» Звісно, у сучасному житті компонентів борщу ще може бути більше, зокрема м'ясо, червоний перець, томати чи томатний соус і всюдисущий в українській кухні кріп: кожна господиня має свій неповторний рецепт. Борщ – це справжній еліксир і кулінарна коштовність.

Але яке право українців претендувати на борщ як унікально українську страву? Віртуальні суперечки між росіянами та українцями вкотре виникли минулого року, коли на офіційному твітері російського МЗС з'явився допис: «Борщ – одна з найвідоміших і найулюбленіших російських страв. Справжній символ нашої традиційної кухні». Серед українців допис викликав хвилю гніву. Адже чимало істориків підтверджують, що борщ – українська страва. Навіть британське агентство Бі-Бі-Сі[2] публікувало обурливі коментарі українців у стилі: «Вони вже вкрали у нас Крим, тепер хочуть вкрасти наш борщ!»

Тож де справжня колиска борщу? Український філолог професор Костянтин Тищенко стверджує, що слово «борщ» – іранського походження, від дієслова «борідан» – нарізати. Страва досі популярна в Ірані. Також поширена думка, що саме слово «борщ» є питомо українське, бо походить від праслов'янського слова «бърщь», що означає «буряк». Російськомовна вікіпедія стверджує, що це – «народна етимологія»: мовляв, слово «бърщь» не зафіксовано у словниках древньослов'янських говірок. І така аргументація не дивує, бо ж вони буряк називають словом грецького походження «свьокла». Навіть у радянських робітничих їдальнях, у тому числі на території колишньої РРФСР, борщ подавався переважно із прикметником «український». В Росії ж віддавна варили інший суп під назвою «щі», основою якого була квашена капуста. І саме ці «щі» – основа російської національної кухні. На цю ж страву ніхто інший не претендує, але вони чомусь всюди соромляться своїх «щей»...

В «Описании Харьковского наместничества» 1785 року про харчування слобожанців зазначено: «Употребительнейшее же их кушанье борщ, который варится из свеклы и капусты с разными другими травяными приправами и с просяною крупою не на воде, а на суровце, то есть на весьма кислом квасу, котораго за кислотою и пить не можно; всегда делается со свиным или ветчинным салом».

Ознака українського борщу – заправка з товченого сала й часнику. На цьому наголошує етнограф Микола Маркевич (1804-1860) у праці «Звичаї, повір'я, кухня й напої сучасних малоросіян». Він подає такий рецепт: «Борщ. Капуста, буряки и мясо вкладывается в горшок, их затолкут хорошим свинным салом и зальют бураковым квасом. Когда борщ вскипит, его солют и потом опять кладут сало с луком, а, при подаче, кладут сметану. Если же пост, то вместо мяса, сала и сметаны, кладется рыба и конопляное масло с поджареным луком»[3].

Похльобкін vs Мікоян

Те, що борщ виник в Україні, підтверджує навіть один із найбільших знавців російської кухні, історик та письменник Віліам Похльобкін. Він описав «крадіжку» борщу як один із класичних прикладів російського імперіалізму. Саме борщ відіграв символічну історичну роль у падінні Російської імперії: у 1905 році, на панцернику «Потьомкін» у Чорному морі суп приготували із зіпсованим м'ясом, в ньому плавали черви. Тридцять матросів, за походженням українців, відмовилися їсти таку бридку страву. Це стало «останньою краплею» для загального бунту матросів. Повстання почалось із легендарної фрази, вимовленої житомирянином, унтер-офіцером Григорієм Вакуленчуком українською мовою: «Та доки ж ми будемо рабами?!»

В Радянському Союзі борщ потрапив у меню робітничих їдалень завдяки Анастасу Мікояну, сталінському міністрові харчової промисловості, авторові книги «про смачну і корисну їжу 1939 року». Він намагався створити «спільну радянську кухню братських народів», і борщ просто денаціоналізовано. Розділ 6 («Супи») починається із шести різних рецептів щів, після чого з'являється «борщ», потім «літній борщ» (із кабачків, селери та буряка) і, нарешті, «український борщ». «Цікаво читати, як він обирав страви із кожної національної кухні, нехай України чи Грузії, а потім знеособлював їхню національну приналежність, частково змінюючи рецепт, адже багато інгредієнтів були доступні не всюди в Радянському Союзі, – розповідає Бі-Бі-Сі Олеся Лью, шеф-кухарка та головна консультантка популярного ресторану української кухні в нью-йоркському Іст-Вілідж Veselka. – У кулінарній книжці всі ці страви стали частиною радянської культури, і, отже, «російськими», адже Росія була найважливішою у СРСР».

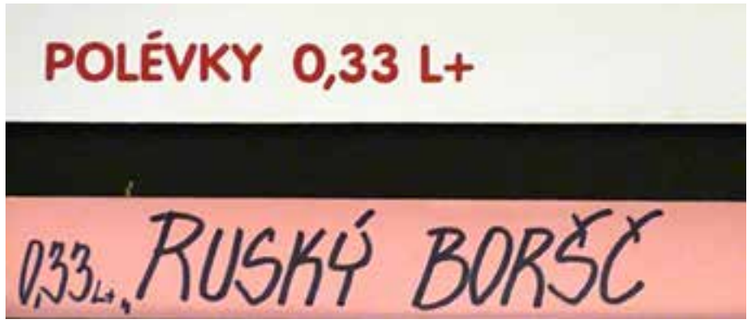
Олеся Лью вважає борщ суто українською стравою «не з націоналістичної точки зору, а тому, що він походить з українських земель, рецепт страви знаходять в історичних записах далекого минулого. Росіяни привласнили собі борщ як звичайні загарбники».

Для радянських космонавтів розробили спеціальний борщ, який можна висмоктувати з тюбика. У такому вигляді й зараз його виготовляють для робітників, які працюють у важких кліматичних чи побутових умовах. А для «трудового народу» була винайдена

1 Мензатюк Зірка. Зварю тобі борщику. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2012.

2 Еванс Ендрю. Битва за борщ – так чий він насправді? // переклад статті BBC Travel, 2019. – 20 жовтня; режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/vert-tra-50074767

3 Шевчук Наталія. Борщ // Газета по-українськи, 2012. – 11 квітня [передрук із журналу «Країна»]. Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_borsch/431130.

З меню однієї з їдалень у центрі Праги. Архівне фото.

консервована «борщова заправка», з якої борщ можна було підготувати за 15 хвилин, додавши хіба що м'ясо. Правда, смаком від домашнього він таки відрізнявся.

Між пивом та квашеною капустою

Інша теорія про походження назви червоного еліксиру, який українці можуть їсти на сніданок, обід та вечерю, полягає не у буряку, і навіть не у капусті, моркві чи виді м'яса. Найважливішим інгредієнтом борщу спочатку був борщівник – не різвісний отруйний велетенський (т. зв. Сосновського), але звичайний малий (Heracleum sphondylium). На відміну від свого старшого брата, який походить із Кавказу, він – їстівний або лише трохи отруйний. З його молодих листків виготовляли не лише борщ, а й різні пряні салати. Цю двометрову траву стародавні кухарі збирали, утворювали суміш 50 на 50 з листя і стебел, після чого кілька днів залишали бродити у чанах або діжках з водою. Отриманий продукт нагадував щось середнє між пивом і квашеною капустою, і використовувався саме при приготуванні борщу. Навряд чи десь ще, навіть у глибокій сільській місцевості, готується борщ у такій автентичній версії. Сьогодні буряк або бурякова закваска є ключовими. Але існують і рецепти борщу без буряка, де йому типовий червоний колір надають помідори або томатна паста, однак для багатьох кулінарних патріотів це вже не є борщем.

У Східній Європі все таки видозмінився: він далекий від українського оригіналу. У Польщі, де також бувають дискусії про походження борщу, але й barszcz ukrainski є визнаною стравою й подається у їдальнях, молочних барах тощо, місцевий варіант борщу нагадує крем. «Баршч» готується із бурякової закваски та бурякового бульйону, подається без м'яса та без сметани, що надає йому блискучого червоного кольору. А також претензійне прізвисько «їжа богів». У Литві борщ подають холодним, з огірками, редькою, вареними яйцями та кефіром.

Суп, який живить кров

Юрій Колесник – одесит, власник празьких ресторанів «Ла веранда» й «Бабусин сад», а також київської «Файної фамілії». Він добре розуміється у стравах української кухні, і каже, що для українця борщ – це те саме, що для чеха – «свічкова». «Це – моє коріння. Борщ має багато форм, і кожна господиня в Україні готує його трохи інакше. Він може бути вегетаріанським або, навпаки, дуже сильним, підготовленим із бульйону свинячих ребер», – розповідає він[4].

Червоний пісний борщ широко вживали не лише на Різдво, але й на поминки. Вважалося, що з парою від борщу відлітала дужа небіжчика до раю. У більшій частині України гарячим борщем розпочинали ритуальний обід, а на Поліссі й Волині борщем нерідко завершували обрядову трапезу: «Борщ та каша — остання паша». Це підтверджує й Юрій Колесник: «Найкращий борщ я скуштував, коли мені було шість. Я рік прожив з бабусею на селі. Тоді було чимало похоронів, а після них – поминки. І там завжди подавали порядний борщ. Ось тут я й полюбив цей фантастичний суп».

Хоч Колесник і мандрує світом та відкрив для себе безліч чудових супів, борщ готує й дотепер, у дещо сучаснішому, так би мовити, європейському варіанті. «А оскільки це нетиповий борщ, я називаю його кремовим. Але й в Україні люди починають поспішати, й готують простіший і швидший варіант», – додає ресторатор.

Основа кремового борщу від Колесника – міцний курячий бульйон, який готується протягом кількох годин. Запікаються червоний буряк, морква та солодка картопля в духовці, підсмажуються на олії фенхель, цибуля та часник. Коли все це готове, додається до бульйону і готується близько півгодини, щоб всі аромати об'єдналися. Потім суп розмішується блендером і додається сметана. Борщ можна готувати у вегетаріанському варіанті без курячого бульйону, але з ним він набагато смачніший.

Відомі різні кольорові варіації – наприклад, білий борщ на основі житнього борошна або зелений із листям свіжого щавлю. А на Одещині, наприклад, робиться фантастичний рибний борщ – відомий делікатес, до якого додаються оливки, сушені помідори та гриби.

Bortscht free у день смерті Сталіна

Борщ популярний і поза батьківщиною. Заслуга у цьому – не лише української діаспори. Євреї, які століттями жили серед слов'ян, на у XIX та XX століттях переїжджали до Америки, Англії й пізніше до Ізраїлю й привозили сюди свої корчмарські рецепти страв. І сьогодні у цих країнах борщ – популярний суп. Якщо введете в пошукову систему «Найкращий борщ у Нью-Йорку», з'явиться довгий список закладів. Відома вивіска на ресторані українських емігрантів, які у 1953 році пропонували святковий безкоштовний борщ 6 березня – наступного дня після смерті Сталіна. На знаменитому фестивалі сучасного мистецтва Burning Man-2018 саме борщ роздавали усім присутнім.

Та за справжнє походження борщу треба боротися і там. Нещодавно, у грудні 2019 року, жителю Нью-Йорка довелось звернутися до суду. Кілліан Деро Гоффман обурився вивіскою, де було зазначено, що борщ – це російська страва. Як і слід було очікувати, заклад належав громадянинові РФ. «Тому я подав судовий позов про навмисний обман споживачів, бо міжнародне агентство (International ISBN Agency) зазначає, що борщ – страва українського походження. Це агентство дуже поважають у всьому світі, тому у судді не було підстав сумніватися, і суд виніс рішення на мою користь. Борщ – це українська страва, і власники магазинів були змушені прибрати помилкову інформацію з вітрини», – розповів Кілліан[5].

Район Катцилл в горах Аппалачів, приблизно за сто кілометрів на північний захід від Нью-Йорка, є популярним місцем відпочинку єврейського населення Нью-Йорка. Його називають також «The Borscht Belt», тобто «Зона Борщу». Аллен Ґінзберґ, культовий поет покоління бітників та гіппі, був одним із великих його шанувальників, друзям готував вегетаріанську версію. Поет походив із єврейської родини – батько мав коріння у Львові, а мати – у нині білоруському Вітебську.

4 Budinsky Libor. Příběh legendy BORŠČ // Gurmet, 2020. – 18 února, str. 58.

5 Сослюк Максим. Американець довів у суді, що борщ — українська страва // Експрес, 2019. – 30 листопада.

Борщ по-празьки...

Та у знайти борщ у празьких «господах» та ресторанах – завдання не з легких. Мабуть, певному поколінню чехів цей суп нагадує «нормалізацію». А якщо його й пропонують, то здебільшого у спрощеній версії. Нібито досить просто зварити буряк з м'ясом, налити на це сметану і назвати борщем. Українські ресторани? Їх у Чехії – одиниці. В російських ресторанах годі шукати щось справді автентичне, але й тих не так вже й багато. Непогану пропозицію вегетаріанського та м'ясного борщу готує сімейне бістро Анни Унґер «Валечек», де також подаються пельмені й вареники ручної роботи. Борщ зустрінете у спеціалізованих закладах, наприклад жижківському ресторані «Компот», у «Дністрі» на Морані, брненських «Самовар» чи «Тризуб», «У Колі» в Літомишлі. В типовому чеському ресторані садової крамниці «Хладек» в празьких Стржешовицях – навіть під належною назвою «Український борщ» – з відповідним бордовим кольором та насиченим смаком.

Три роки тому в мережі ресторанів «Локал» шеф-кухарям дали завдання створити ідеальний борщ. Та чеські кухарі не вміють його готувати. Тож попросили поради в українок, які до того лише тут мили й прибирали. І результат перевищив очікування: власник мережі Томаш Карпішек запропонував працівникам... помінятися робочими місцями. Що варитимуть борщ українки, а допомагатимуть їм шеф-кухарі. Переможцем цього унікального поєдинку стала Броніслава Бернас, яка працювала у локалі «У білої кеглі». Вона приїхала з невеликого містечка біля польського кордону. Її борщ кілька тижнів був у меню всіх «Локалів», а зараз за попереднім замовленням його готують саме за її рецептом, хоча сама вона вже тут не працює.

70 видів українського борщу

Специфік та особливостей приготування борщу – сотні, ще більше їхніх регіональних рецептів. Тільки в Україні їх біля семи десятків. Можемо відзначити кілька основних: борщ волинський (із сушеними грибами і в'яленим чорносливом), галицький (без м'яса), львівський (із сосисками та мозковими кістками), поліський (із в'юнами), коростенський (на сухофруктах), полтавський (із м'ясом птиці та яйцем), чернігівський (з кабачками і кислими яблуками), переяславський (із грибними вушками), донецький (із консервами бичків або кільок в томатному соусі), харківський (з пивом), київський (із бараниною, яловичиною й свининою, мочеными яблуками й хлібним квасом), вже згаданий одеський зі свіжообсмаженими бичками, пісний український (із перцем солодким та гострим), звичайний український із м'ясом, а також великодній борщ зелений (зі щавлем та яйцем). Кулінари радять використовувати закваску, яка додає борщу приємної кислотності. Допомагає й повільне приготування – кілька годин для відвару свинячих кісток, цибулі та картоплі, ще година для додавання інгредієнтів. Їх спочатку потрібно нарізати кубиками і обсмажити окремо. Буряк має бути молодим (в ідеалі літнім), солодким і соковитим, а не сухим і затхлим. Виразного смаку насамкінець додає подрібнений часник, шматочки смаженого сала та цибулі. І, звичайно, сметана.

Доказом української приналежності борщу є чимало власних назв: Борщагівка (нині район Києва), Борщовичі (село на Львівщині), Борщі (села на Одещині та Вінниччині), Борщів (містечко на Тернопільщині, де вже понад 10 років проводять фестиваль борщу, та села на Житомирщині, Івано-Франківщині, Київщині та Львівщині), Борщівка (села на Волині, Тернопільщині, Харківщині й Хмельниччині, а також кілька сіл в Білорусі), Борщова (на Харківщині). В Росії теж є село Борщево, розташоване у районі із цікавою такою назвою Хохольський, що у Воронезькій області. Це – історична область Слобожанщина. На далекосхідному Зеленому Клині, який освоювали українці, є Борщовочний хребет. Майже 8 тисяч українців мають прізвища Борщ або похідні від цього слова. В економіці існує й «індекс борщу»: середня вартість всіх продуктів, необхідних для приготування певного обсягу цієї страви станом на певну дату. Нещодавно українському президенту пропонувалося запровадити свято – День борщу. Петиція, щоправда, не набрала необхідної кількості голосів, та й не пропонувала конкретної дати. В Празі День борщу проводила художниця Зіна Гаврилюк 18 жовтня 2015 року – до Покрови, Дня Козацтва й Захисника України. Також днями безкоштовного борщу в українських корчмах могли б бути вже згадані 5-6 березня.

Суперечок про страви багато, але...

Суперечки про походження тих чи інших страв непоодинокі. Десь вони відбуваються у юридичній площині, наприклад, за торгову марку, як між південноческим «Будейовицьким Будваром» та американським «Будвайзером», інде – це «політично-кулінарна війна». Про картоплю фрі сперечаються французи з бельгійцями. Перші кажуть, що її приготував паризький вуличний кухар, другі – що це винахід бельгійських рибалок. Польща та Росія нескінченно сперечаються про походження горілки. Ізраїль та Ліван

Обкладинка казки про борщ Зірки Мензатюк.

Той самий торішній допис у твіттері російського МЗС, який спричинив хвилю обурення українців.

претендують на гуммус, популярну сезамову та кунжутну пасту, коріння якої сягає 12 століття. Колискою картоплі прийнято вважати Перу, але чилійські вчені встановили, що картопля походить з острова Чилое, що входить до складу Чилі.

Хоча в Росії є чимало власних супів – щі, солянка, свєкольнік, ботвінья, частково уха, але цілком у дусі російської шовіністичної мантри про «один народ» борщ вони теж вважають «спільною слов'янською» (а, отже, російською), а не запозиченою від українців, стравою. Приміром, шашлик чи манти вони не соромляться називати запозиченими із Кавказу та Азії. Навіть деякі російські кулінари визнають, що «ніколи не куштували російського борщу і не чули про такий»[6]. Тож Україні час захистити борщ як страву своєї національної кухні, тим більше, що підстав для цього більш ніж достатньо. Це можливо як через європейські правові інституції, такі як франко-швейцарський Інститут контролю справжності походження AOC, так і на повсякденному рівні, щойно будь-якому українцеві десь за кордоном запропонують неіснуючу страву під дивною назвою «русскій борщ».

6 Лошманов Роман. Чем отличается русский борщ от украинского? // Журнал «Еда», №55 (117), 2015. – 29 мая.

Центральній Європі вже не вистачає українців

Виїхати з Чехії в Україну під час карантину складно, але повернутися в ЄС виявилось ще складніше, якщо не неможливо

Підготував: Олекса Лівінський
З доповненням Павли Палащак

Працедавці у Чехії та інших країнах Центральної Європи вже хвилюються про відсутність робочих рук через масовий від'їзд трудових мігрантів на батьківщину. Адже через запровадження карантину були перекриті практично всі кордони. Найбільше побоювань виникає у сільськогосподарському секторі, але й інші галузі економіки та соціальної сфери можуть мати проблеми.

Ще наприкінці березня ЗМІ заполоняли фотографії тисяч українців, які намагалися повернутися в Україну з Польщі перед закриттям кордону. Чимало з них поїхали і з Чехії. Адже багато підприємств запровадили суворі обмеження діяльності як запобіжний захід проти поширення коронавірусної інфекції і були змушені звільнити або відпустити працівників. Також багато українців, як і щороку, поверталися до своїх родин до великодніх свят. У цей непростий час все-таки людей насамперед тягне на рідну землю. З Польщею в України були відкритими тільки три, а згодом і два, прикордонні переходи, і тільки через основний з них – Корчова-Краківець щодня проходило 3500-5000 осіб, розповідала на початку квітня речниця польської прикордонної служби Еьжбета Пікор.

Приватні перевізники в Чопі чатують на заробітчан, які повертаються з Європи. Скрін з відео Віталія Глаголи.

Важкий об'їзд

Пряме пасажирське авіасполучення було припинене 17 березня, до 27 березня ще тривали надзвичайні евакуаційні рейси, які, скажімо, з Праги до Києва виконувала компанія SkyUp. Причому рейси були скасовані зі дня на день, люди, які мали вже придбані квитки на другу половину березня чи квітень, залишилися ні з чим, і навіть кошти за квиток повертали «з боєм». Дехто скористався можливістю вилетіти до Мінська, а звідти – в Україну через Гомель та Чернігів. В Україну стало можливим потрапити по суті лише наземним транспортом, та згодом транзит українців через Польщу та Словаччину був теж був закритий. У тих українців, які не мають у Чехії власного авто чи не бажали ним перетинати кордони, залишилася єдина можливість – скористатися послугами дрібних приватних перевізників, компанії Regabus та кількох інших спеціальним об'їзним коридором через Австрію та Угорщину. За розповідями користувачів групи «Захист українців Чехії», яка створена у соцмережі «Фейсбук» працівниками посольства України в ЧР, ціна такого проїзду становила 2-3 тисячі крон чеських. Причому проїзд був можливим тільки вночі, без зупинок, у супроводі поліції, з перевіркою документів на кордонах, температури тіла та дотриманням санітарних обмежень. Українці з Чехії могли доїхати до угорського прикордонного містечка Загонь, чекали багато годин у черзі, часто без дотримання елементарних санітарних умов, соціальних дистанцій, без масок і дезінфікуючих засобів, інколи були змушені платити штрафи угорським прикордонникам біля 30 тисяч форинтів за протерміновані візи або перевищені 90 днів «безвізу», дехто навіть отримав депортацію, хоча країни ЄС обіцяли не карати за подібні порушення під час карантину. Перетинали кордон або пішки, або автобусом за 25-50 грн (в дні ажіотажу наприкінці березня навіть до 500 грн). З українського боку кордону вимагалося підписати зобов'язання пройти самоізоляцію вдома. А у прикордонному Чопі на українських мігрантів вже чигали місцеві приватні перевізники, які пропонували розвезення вже всією Україною. Ціни за такі послуги теж були чималими – скажімо, за проїзд Чоп-Київ пасажирам доводилося викласти біля 1500 грн, до Дніпра – 2500 грн, але люди «торгувалися», наче на азіатському базарі.

Залежність від українських рук

Такий масовий від'їзд українців може сильно вплинути на центральноєвропейський ринок праці. Адже повернутися назад до Польщі чи Чехії вони не зможуть принаймні до кінця дії обмежувальних заходів. На польському ринку зазвичай працює майже два мільйони іноземців. Більше половини з них – українці. Закриті кордони вже викликають серйозне занепокоєння у польських фермерів, які побоюються, що виробництво продуктів харчування буде паралізоване. «Працівники з України дозволяють Польщі підтримувати належний рівень виробництва в харчовій промисловості. Завдяки їм в останні роки зберігається економічне зростання країни», – визнають польські сільськогосподарські профспілки. Після їхнього заклику польський уряд 18 квітня оголосив, що продовжує легальне перебування українцям, які знаходяться в країні за біометричними паспортами, якщо термін перебування мав закінчитися під час карантину.

І ось наприкінці квітня так і сталося: чартерні авіарейси з Києва у Фінляндію та Великобританію, які були замовлені закордонними фермерами для українських землеробів, змогли вилетіти лише з великими проблемами. Вже заплановані рейси до інших країн були скасовані. Український уряд заявляє, що українці повинні жити та працювати вдома, розбудовувати Україну, а не інші країни. Такою самою є ситуація й у Чехії: за словами посла Євгена Перебийноса в інтерв'ю телеканалу «Київ», внаслідок того, що десятки тисяч українців повернулися, зараз там нема кому працювати. «Це парадокс – в березні ми займалися тим, що відправляли українських громадян додому. А сьогодні є тенденція зворотна, коли роботодавці і наші громадяни шукають шляхи повернення назад. Зараз чеський уряд звертається до українського уряду з проханням сприяти в тому, щоб можна було тим громадянам України, які мають уже візи робочі, або дозволи на роботу в Чехії повернутися», – каже посол.

Однозначно швидко

Ситуацію ускладнює закритий авіапростір в Україні. Між Чехією і Україною є Польща, Словаччина чи Угорщина, через які важко проїхати транзитом – вони іноземців або змушують проходити обсервацію 14 днів, або й узагалі забороняють в'їзд іноземцям, які не мають дозволу на проживання у цих країнах.

Наприкінці березня міністри закордонних справ України й Чехії Д. Кулеба та Т. Петршічек телефоном домовлялися про права громадян. Однак під час карантину домовленості практично не діяли: угоські прикордонники штрафували заробітчан, які поверталися з Чехії, а коридор через Словаччину для українців, які поверталися додому, відкритим не був.

Чеські фермери справді побоюються нестачі сезонних іноземних робітників. Вже починається садіння овочів та перші врожаї. «Робоча сила потрібна буде у травні-червні», – каже голова Чеськоморавського Союзу овочівництва Петр Ганка. Овочівникам не вистачатиме від трьох до п'яти тисяч робітників з-за кордону, тому він закликає державу надати їм можливість швидко прибути. В іншому випадку може виникнути дефіцит чеських овочів, і через подібні проблеми в інших країнах їхні ціни підуть вгору.

Ганка не вважає, що цих працівників зможуть замінити закордонні працівники агентств із працевлаштування, які зараз є безробітними, або чехи. Він стверджує, що дана робота вимагає досвіду, і її виконують ті самі люди, які роками регулярно приїжджають з України, Молдови, Румунії та Болгарії. І якщо уряд швидко не залучить цих людей, вони можуть поїхати в інші країни, які швидше послаблять правила карантину. Крім того, Ганка побоюється, що сільське господарство незабаром почне змагатися з іншими сферами економіки за агентурних працівників.

Складний перезапуск

Ондржей Вісоґлад, керівник відділу кадрів великого міжнародного кадрового агентства, каже, що додому поїхала приблизно п'ята частина із 2 тисяч іноземних працівників агентства. Під час карантину це не є проблемою. Але проблема виникне після зняття обмежувальних заходів, які наразі заплановані до 17 травня, але можуть бути продовжені. Коли підприємства знову розпочнуть роботу на повну потужність, їм терміново треба буде опосередкувати робочу силу. «Знадобляться сотні, можливо, навіть тисячі нових працівників протягом лічених тижнів, – додає він. – А чекати на отримання іноземцями нових віз та інших документів може займати дев'яносто днів і навіть більше. Протягом цього періоду іноземні робітники, які залишилися в Чехії, матимуть вирішальне значення не тільки для сільського господарства, а й для промисловості.

Будівництво та сфера послуг

Масовий від'їзд іноземних робітників впливає і на будівельний сектор чеської економіки. Президент Асоціації підприємців у будівельній галузі Їржі Ноуза стверджує, що від'їхало біля десяти тисяч словацьких будівельників і тисячі їхніх колег з інших країн. «Звісно, це проблема. Будівельні компанії намагаються її якось вирішувати, але чим довше ця ситуація триватиме, тим серйознішими будуть наслідки», – вважає він і додає, що галузь інтенсивно веде переговори з урядом про актуальні правила в'їзду іноземців до Чехії на роботу. «Уряд дещо послабив заходи у понеділок 20 квітня, але ми хочемо роз'яснень від відповідних органів, оскільки все це не зовсім зрозуміло», – додав він. Очевидно, що не вистачатиме працівників і у сфері послуг, які були припинені з початком карантину, такі як прибирання закладів харчування, офісів, транспорту, або робочі місця у харчовій промисловості, садівництві тощо.

«Зробили це разом»: виїзд за кордон українцям... заборонено

Через епідемію коронавірусу в Україну повернулося близько 2 мільйонів

заробітчан. Багато хто не виконав контракти, не встиг забрати зарплатню і сподівається повернутися. Президент України Володимир Зеленський ще перед вступом на посаду обіцяв «зробити все, щоб повернути українців додому», маючи на увазі трудових мігрантів. Однак навряд чи заробітчани, які у Чехії чи у Польщі переважно голосували за нового президента, уявляли собі, що ця обіцянка виконуватиметься таким чином – тримати людей, використовуючи надзвичайну ситуацію. Адже в Україні, особливо у сильновіддалених регіонах, наразі не створено належної кількості робочих місць із рівнем зарплат, які відповідають рівню зарплат хоча б в країнах Центральної Європи. «Країни Євросоюзу, зацікавлені в українських заробітчанах, повинні забезпечити їм трансфер і належну медичну допомогу», – заявляє український віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Вадим Пристайко. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль додає, що уряд готовий допомагати з організацією рейсів для працівників у разі їх легального працевлаштування. Однак ситуація виглядає наразі так, що з Києва просто не випускають літаки.

Самі ж заробітчани у різноманітних групах в соцмережах припускають, що уряд таким чином намагається знайти підґрунтя для оподаткування заробітчан. Про це мріяв ще януковичівський прем'єр-міністр Микола Азаров, який називав заробітчан «винуватцями інфляції». Торік Зеленський повторив, що «заробітчани повинні заплатити 5 відсотків від зарobленого», зараз він роздає різноманітні обіцянки на кшталт «пільгові кредити», «мільйони робочих місць на інфраструктурних об'єктах» тощо. Але наразі справа виглядає так, що уряд доволі прямолінійно... заборонив українцям виїжджати за кордон з метою роботи. Захід впровадили ніби тимчасово наприкінці квітня, зберігши можливість залишити країну через наземні пункти пропуску тільки для відвідування родичів, котрі проживають у країнах Європейського Союзу. Тобто обмежений виїзд можливий по суті тільки у сусідні країни. «Насправді тут така ситуація: коли Порошенко дав країні «безвіз», то Зеленський і його команда дають «безвиїзд» і «безнадію», – каже депутатка від «Європейської Солідарності» Софія Федина. – Я спілкуюся з багатьма людьми в різних регіонах, і більшість з них констатують, що ще кілька днів – і елементарних ресурсів нагодувати дитину не буде».

Нарис про вірус: інша Європа

Поки лікарі рятують хворих і шукають вакцину, дипломати займалися проблемами трудових мігрантів під час карантину

ТЕКСТ: Ондржей СОУКУП

Ще на початку березня прес-секретар посольства України в Празі Тетяна Окопна ще займалася підготовкою до концерту у празькому Рудолфіні сточленного молодіжного оркестру. Готувала український стенд до ярмарку «Світ книги», сподівалася на приїзд популярних письменників. Але прийшла пандемія коронавірусу, загальний карантин і враз все стало інакше.

За короткий час були скасовані міждержавні залізничні та автобусні сполучення, Польща та Словаччина закрили кордони для іноземців без дозволу на проживання у цих країнах, в Україні був зовсім зупинений і внутрішній пасажирський транспорт. Згодом припинилося і так обмежене авіасполучення. Багато українських громадян в ЧР опинилися у складній ситуації – відрізані від дому, у багатьох закінчувався термін дії дозволу на перебування, чимало людей втратило роботу і, відповідно, засобів до проживання. Посольство стало кризовим центром допомоги з повернення українців додому.

«Нам вдалося літаками та спеціальним потягом повернути кілька тисяч людей додому», – каже Окопна. Найбільшою логістичною проблемою був виїзд спеціального поїзда. «Президент Володимир Зеленський закликав свого польського колегу Андржея Дуду дозволити проїзд через Польщу. Тут посол Євген Перебийніс вирішував питання про надання спеціального дозволу для цього потягу із віце-прем'єр-міністром Карелом Гавлічеком. І це все треба було узгодити ще з Міністерством інфраструктури України та з Українськими залізницями. Всі дозволи були отримані і нам став нам відомим графік о 5-тій вечора, за 20 годин до відправлення поїзда. Ми всі в посольстві стали телефонувати тисячам людей, які зареєструвались у нас. Хтось між тим вже придбав квиток на літак, хтось передумав. Спочатку людей було приблизно втричі більше, ніж місць у поїзді», – каже речниця. Хотіли повернутися туристи і деякі легальні працівники. «Наприклад, у них був тримісячний шенгенський дозвіл на роботу, який закінчувався через місяць. Хоча уряд Чехії заявив, що дія дозволу автоматично продовжуватиметься до кінця кризи, люди побоювалися, що польським прикордонникам це буде однаково, що їх заарештують як нелегалів, або що працедавець більше не запропонує їм роботи», – пояснює Окопна.

Багато людей недооцінило ситуацію. «На роботі йому дали два тижні відпустки, тож він вирішив поїхати додому, побачити свою сім'ю і зробити щось в будинку», – описує вона поведінку деяких співвітчизників. Але на той час в Україні було зареєстровано мінімум заражених, і влада не поспішала вживати заходів. Зараз ситуація інша – кількість заражених понад десять тисяч, померло понад дві сотні людей. Реакція українських властей була радикальнішою, ніж у Чехії. У Києві та інших містах громадський транспорт перестав функціонувати, припинене пасажирське сполучення, у тому числі й залізничне. Перейти закриті кордони стало дуже складно.

Тому співробітники посольства України стали закликати співгромадян перечекати карантин у тому місці, де вони зараз живуть, а додому повертатися

Тетяна Окопна

лише після відновлення звичайного регулярного сполучення. Зараз, навіть якщо вам пощастить придбати авіаквиток до аеропорту Київ-Бориспіль, звідти потрібно тільки брати таксі або домовлятися про транспорт через сервіс BlaBlaCar, інакше додому не потрапите. Деякі регіони відправляють автобуси до аеропорту «Бориспіль» – єдиного в країні, який обслуговує ці спеціальні авіарейси. Тисячі людей зацікавлені у поверненні, але шляхів майже немає. Повітряний міст між Прагою та Києвом був закритий протягом півтора місяця, застрягли тисячі громадян. Єдиною можливістю є проїзд через Австрію та Угорщину, а з Чопа вже можуть відвезти приватні перевізники. Тож якщо когось тут звільняють з роботи, то вони залишаються без грошей, даху над головою і, що найголовніше, без можливості повернутися додому, розповідає дипломатка.

Деякі агенції з працевлаштування, які привозять робітників до Чехії і потім «здають їх в оренду» чеським фірмам, намагалися скористатися ситуацією на свою користь. «Ми знаємо про випадки, коли агентство змусило особу підписати документ про нібито 60-відсоткове зниження зарплати через карантин. Але насправді це була згода на неоплачувану відпустку або заява на звільнення», – продовжує речниця посольства.

До дипломатичної установи звертаються лише поодинокі особи, більшість зацікавлених намагається повернутися самостійно. «Люди, які недовго працювали у Чехії за посередництва кадрових агентств, навряд чи знайдуть іншу роботу, якщо агентство зі дня на день припинить із ними трудові відносини. Вони не знають мови і не орієнтуються в оточенні. Саме на них закриття кордонів має впливає найбільше». Деякі колеги Окопної взяли на себе роль спеціальних виконавців. «Були ситуації, коли їм доводилося дзвонити агентствам, щоб вони виплатили робітникам належну заробітну плату», – каже дипломатка.

В останні тижні вона по суті нічого іншого не робила, окрім як допомагала співгромадянам повернутися додому.

Господаржске новіни

Карантин дещо послаблюється, але

З початку квітня у Чехії почали поступово знімати обмеження через епідемію коронавірусу. З 11 травня міжнародні залізничні та автобусні перевезення відновлюються. Чехія першою серед країн ЄС зняла суворий загальнонаціональний карантин і дозволила виїзд за кордон в обмеженому режимі – при поверненні турист повинен здати тест на COVID-19, який коштує від 2,5 до 3 тисяч крон. Іноземці з країн, що не входять до Європейського Союзу, можуть розпочати роботу у Чеській Республіці. Однак, у них повинен бути негативний тест на коронавірус. Проблема поки в тому, що сусідні держави поки мають закритий кордон для іноземців, і тому чехи все одно не доберуться до більшості країн, а іноземці, скажімо з України – до Чехії. Проїхати без відсутності довідки можна буде лише через Чоп, однак, швидше за все, в угорському прикордонному місті Загонь доведеться зупинитися на 14 днів на обсервацію. Та чи вдасться при цьому проїхати територію Австрії – наразі невідомо.

Словаччина і Польща наразі не планують відкривати кордони.

Усе ж чеський уряд схвалив пропозицію скасувати заборону на міжнародні залізничні та автобусні перевезення з 11 травня. З 9 квітня мешканцям країни дозволили займатися неконтактними видами спорту, наприклад, гольфом і тенісом. А вже 23 квітня у Чехії скасували загальнонаціональний карантин. В Чехії діє обмеження на скупчення у групах – збиратися можна в компанії максимум по 10 осіб.

З 27 квітня відкрилися: магазини з площею менш ніж 2500 метрів (крім тих, що розташовані у торгових центрах); фітнес-центри, зоопарки та ВНЗ. 11 травня відкриються торговельні центри, перукарні, масажні салони і музеї. 25 травня розпочнуть роботу кафе і ресторани. Середні школи можуть відкритися за рішенням місцевих органів влади та директорів наприкінці травня, але, швидше за все, повністю відкриються аж у вересні. Під питанням залишається проведення літніх дитячих таборів.

Станом на 5 травня у Чехії на коронавірус захворіли 7 819 людей, з них 252 – померли, ще 3 807 – одужали. За повідомленням МЗС України, лікується від коронавірусу у Чехії 6 громадян України.

24 канал

Суворий польський кордон

Українським громадянам практично неможливо доїхати з Чехії в Україну через Польщу. Всі переходи закриті. Польські візи, на яких часто в Чехії перебувають українські громадяни, також не є основою для в'їзду до Польщі. Скаржаться і чеські громадяни. «Виглядає, наче нам Польща оголосила війну», – каже староста містечка Градек Йозеф Горінка. В Чеському Тєшіні та польському Цієшіні, які розділені маленькою річкою Олза, відбувалися навіть демонстрації протесту – бо відновлений кордон розділив чимало змішаних родин. Не дивно, що люди намагаються перейти кордон «через ліс», однак, як за якихось часів тоталітаризму, прикордонники, особливо польські, некомпромісні. Місцеві люди намагаються з ними домовитися, але їх одразу арештовують. Навіть на міжкордонних стежках, які наче змійка заходять то на чеську, то на польську сторону, за найдрібніше порушення солдати вимагають штраф 500 злотих, закривають у відділку на два дні, а після передання на чеську сторону порушників чекає 14-денний карантин. Польща від половини березня закрила всі свої кордони, у тому числі шенгенські, й наказала армії стерегти їх. Іноземці не можуть в'їхати в країну, окрім водіїв фур, дипломатів або членів сім'ї польських громадян. Як зазначив телеканал TVP, польські прикордонники на кордоні з країнами ЄС лише за місяць – до 19 квітня – затримали 102 осіб, половину з них – на кордоні з Чехією. Найбільше порушників було українців (36 осіб), поляків (23), чехів (21) та громадян інших країн. Якщо чехи здебільшого блукають або заходять на кордон з цікавості, то українці від безвиході намагаються проїхати Польщу по дорозі в Україну. Так, польські солдати та прикордонники вночі на 27 березня біля села Камієніца біля Єсеніка натрапили на двадцятичленну групу українців, які йшли з Чехії. В Польщі на них чекали четверо інших українців, які мали провезти їх додому. Іншу групу із 9 осіб солдати зупинили 7 квітня на кордоні з Німеччиною. З їхніх слів, такий спосіб проїзду в Україну з ЄС обходиться кожному у 350 євро. Результат: організатор та нелегали отримали заборону в'їзду в ЄС на кілька років.

За інформацією «Лідових Новин» (Томаш Влах)

Щовечора на балконі

Розповідь українки про враження від карантину у Чехії

ТЕКСТ: Оксана ШТЕФАНЬО

Оксана Чужа – ужгородська юристка, економістка й журналістка, вже кілька років мешкає в Празі з чоловіком та малолітньою донечкою. Нині в декретній відпустці. Розповідає: «Коронавірус – це ніби кадри з фантастичного фільму, але усвідомлюєш, що це – реальність. Чехія ввела карантин однією з перших у Європі, бачачи, що робиться в Італії. Проблеми в Китаї не сприймалися серйозно, бо це було надто далеко. Вірус сюди занесли на початку березня, першими хворими стали професор сільськогосподарського університету в Празі, котрий їздив на симпозіум у Італію, дві студентки по обміну і двоє туристів, котрі катались на лижах у Альпах. Уряд зреагував відразу, закривши школи і виші, садочки – ні. Пам'ятаю, учні йшли по вулиці, голосно кашляли, кричали «коронавірус» і сміялися. Профілактика проводилася поступово. Через 2 дні заборонили культурні заходи, закрили театри, бібліотеки. Не можна було збиратися більше 30-ти. Потім перестали працювати всі ресторани, бари й магазини, крім продуктових, аптек і заправок. Як тільки про ці обмеження почули чехи, то відразу кинулися скуповувати провізію тривалого зберігання, й не тільки. За один день крамниці продали більше товару, ніж перед Різдвом. Такого ажіотажу в Празі ще не бачили, змітали все. Заспокоювання прем'єр-міністра А. Бабіша, що продуктів є вдосталь, не дуже подіяли на людей. Знайомі з села біля Праги просили купити їм памперси, бо біля них усі розібрали. Почали утворюватися черги: у відчинені крамниці, крім супермаркетів, і аптеки пускали лише по кілька людей. В магазин електроніки –тільки після перевірки документів, знайомого українця по біометричному паспорту не впустили. У будівельний можна зайти лише із клієнтськими картками. Порушників усіх цих заходів було мало. Після закриття крамниць чехи почали скуповуватися через інтернет. Перехожих у місті різко поменшало, зате автодоставок – побільшало. Громадський транспорт у Празі перевели на графік вихідного дня, інтервали між рейсами зросли. По Чехії стали скорочувати кількість залізничних і автобусних сполучень, бо нікого возити.

Після оголошення надзвичайної ситуації всі повинні носити поза домом маски. Оскільки їх катастрофічно не вистачало, зобов'язали закривати ніс і рот шарфами й хустками. Маски зникли з аптек ще наприкінці лютого, до появи вірусу в Чехії. Люди почали шити їх удома, для цього навіть дозволили працювати магазинам, які продають тканини. Там одразу утворилися черги. Просять виходити надвір тільки в нагальних випадках: на роботу, у крамницю, аптеку чи до лікаря. Медзаклади відмінили всі планові операції і візити, звертатися можна лише у крайніх випадках. Збільшилася кількість місць для тестування, але й так були черги. Якщо хочеш зробити тест на коронавірус без направлення лікаря чи санепідемстанції, то це обійдеться у 2500 корун. З направленням – безкоштовно. Цікаво, що опозиція підтримує всі пропозиції уряду в боротьбі з хворобою, хоча й критикують трохи. У Польщі, як бачимо, все перейшло в політичну площину.

Також у Празі зменшилася кількість автотранспорту, люди працюють, де це можливо, з дому. На початку карантину фірми робили імпровізовані кімнати для працівників, щоб ті могли прийти з дітьми, котрих через закриття садків і шкіл не мали куди подіти. Із погіршенням ситуації деякі компанії ставлять на своїй території каравани (будинки на колесах), щоб фахівці не їздили додому громадським транспортом і не наражалися на небезпеку підхопити коронавірус.

Багато підприємців і малих фірм через закриття почали звільняти людей. Упевненість у завтрашньому дні різко похитнулася. Почали говорити про економічну кризу. У мікрорайоні, де я живу, майже всі авто залишилися припарковані на вулиці. Таке враження, що всі сидять удома. Я виходжу на свіже повітря з дитиною на півгодинки, рідко когось зустрічаємо, хіба тих, хто вигулює собак. І то намагаємося тримати відстань 5-6 метрів. Дехто з батьків теж виходить гуляти з малечею. Стараємося не пересікатися. Вчу 2-річну доньку не торкатися ручок дверей, перил, і носити маску. ОСББ надіслало всім мешканцям повідомлення з інструкцією, як користуватися ліфтом і спільними просторами. Також воно координує діяльність добровольців, які ходять за покупками для старих людей. Дезінфікують усе в під'їзді. У сусідньому будинку сім'я із трьох осіб виходить кожен вечір на балкон і плескає в долоні. На фоні суцільної тиші це так голосно виходить!

Чехи дотримуються більшості встановлених правил і обмежень. В одному районі не зважали на заборони, й там почався спалах коронавірусу. 21 населений пункт закрили на карантин, ізолювали від решти. Поставили блокпости, нікого не випускали і не впускали, окрім завозів їжі. Тепер обстановка покращилася, ізоляцію зняли. Але на вулицю взагалі не можна».

Ужгородку дивує, що в Україні багато хто обурюється поверненням додому заробітчан, мовляв, хай би перечекали пандемію в країні перебування. «Але самі подумайте, – каже вона, – що людині робити за кордоном, якщо вона приїхала по біометричному паспорту, не має мед страховки й починається скорочення робочих місць?! Вона залишається без працевлаштування, за житло і їжу треба платити. А якщо захворіє, то ще й за лікування кілька тисяч євро. Зрозуміло, що такі повертаються додому. Хто живе за рубежем давно, нікуди не їде. Шкода, що заробітчани подекуди поводяться безвідповідально, не дотримуються 14-денної ізоляції та наражають на небезпеку інших».

Новини Закарпаття

Чеська оборонна делегація відвідала Київ та Харківщину

11 березня 2020 року заступниця Голови Верховної Ради України Олена Кондратюк провела зустріч із делегацією Комітету з питань оборони палати депутатів Парламенту Чеської Республіки на чолі із головою комітету Яною Черноховою.

Сторони відзначили важливість співпраці в усіх міжнародних структурах, зокрема ПАРЄ, ОБСЄ та НАТО, в міжпарламентській і оборонній сферах, а також у сфері безпеки. О. Кондратюк подякувала Яні Черноховій за рішення чеського уряду прийняти на лікування поранених українських військових у своїх лікарнях. І висловила сподівання, що відповідна угода між оборонними відомствами двох країн буде підписана найближчим часом. На її переконання, завдяки скоординованим зусиллям всієї міжнародної спільноти вдасться уникнути подальшого загострення на сході та подолати наслідки військової агресії Росії проти України і всієї міжнародної системи безпеки.

«Сувора заборона на військово-технічне співробітництво з Кремлем усіх країн-членів Євросоюзу повинна залишатися невід'ємною частиною санкцій», — підкреслила О. Кондратюк.

О. Кондратюк зупинилася на проблемі епідемії коронавірусу і наголосила на необхідності взаємодії Чехії та України у зв'язку з цією проблемою. «Важливо здійснювати обмін інформацією та консолідувати зусилля фахівців у сфері охорони здоров'я для протидії активному поширенню небезпечного вірусу COVID-19», — впевнена заступник глави парламенту.

Чеські парламентарі, серед яких були такі як Павел Жачек та Ян Ліпавски, відвідали також Харківщину та вшанували полеглих чехословаків. Тут, біля села Соколове, 8-11 березня 1943 відбувся важкий бій із нацистами, загинула майже сотня бійців армії Людвіка Свободи, у тому числі відомий капітан Отакар Ярош. Чеська та українська сторони обговорюють побудову нового пам'ятника загиблим та оновлення тутешнього музею «без ідеологічних підтекстів та зловживань», – зазначила Яна Чернохова.

Покладання вінків загиблим чехословакам на Харківщині.

Голос України

Вулицями Луганщини поїдуть чеські електробуси

Луганщина готується отримати 15 електробусів чеського виробництва. Такий підсумок перемовин голови облдержадміністрації Сергія Гайдая з українськими урядовцями та міжнародними партнерами, зокрема з представниками компанії «ŠKODA ELECTRIC». Як повідомив очільник області, розглядаються два варіанти. «Є електробуси, що долають 250 км за один заряд акумулятора та заряджаються протягом 6-8 годин. Також нам запропонували ті, що розраховані на 50 км за один заряд, однак для відновлення їхньої діяльності необхідно лише сім хвилин, — зазначив Сергій Гайдай. — Нині опрацьовуємо питання щодо курсування цих електробусів внутрішньоміськими маршрутами».

Окрім того, чеська сторона висловила наміри долучитися до термомодернізації шкіл області. Головна умова — 20% співфінансування з боку громад. Вирішено, що до першої ланки програми увійдуть десять навчальних закладів, а далі за попереднім переліком тепло за новітньою технологією отримають 37 шкіл регіону. За підсумками першого опалювального сезону економія має становити 30%.

На даний час південна частина Луганщини окупована Росією, фактичним обласним центром є Сіверськодонецьк, малонаселена сільськогосподарська північна частина області не має доброго транспортного сполучення із рештою України.

Голос України

Реабілітологів навчатимуть в Чехії

Особи з особливими потребами домовились про проведення семінару-навчання для закарпатських реабілітологів в Чехії. 20 лютого 2020 року у місті Градец Кралове відбулась зустріч між представниками Закарпатського обласного осередку Української федерації спорту інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату (голова Олександр Лизанець) та чеськими партнерами з громадської організації Центр інтеграції людей з інвалідністю в Краловеградецькому краї (директор Їржі Моравек) стосовно питань транскордонного співробітництва в сфері параолімпійського спорту.

Торік між організаціями було підписано Меморандум про співпрацю. Метою меморандуму є взаємне та довгострокове співробітництво Центру інтеграції інвалідів у Краловеградецькому краї та Закарпатського обласного центру федерації фізичного спорту України з ураженням опорно-рухового апарату, а також співпраця в організації та участі у спортивних та соціальних заходах, організованих обома організаціями та передача досвіду у сфері спорту.

У ході зустрічі 20 лютого 2020 року між організаціями досягнуто домовленостей про проведення у вересні-жовтні 2020 році в місті Градец Кралове семінару-навчання для закарпатських спеціалістів з реабілітації інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату. Такий семінар дуже потрібний, оскільки в найближчому майбутньому Закарпатський обласний осередок федерації інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату планує добудувати і ввести в експлуатацію спортивно-реабілітаційний центр для інвалідів та учасників АТО в місті Ужгород. Крім медиків, чехи запросили по одному представникові від Ужгородської міської ради та Закарпатської ОДА, які координують реабілітацію осіб з обмеженими фізичними можливостями.

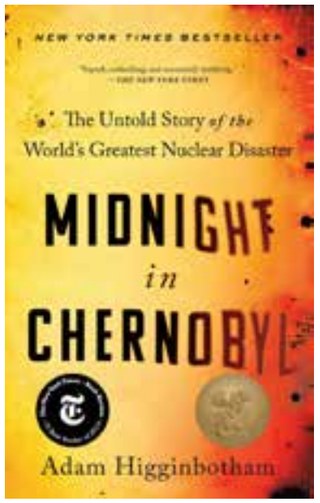

Українські реабілітологи мають провести семінар восени цього року у Градці Краловому.

зон

Адам Гіґґінботам (Adam Higginbotham) Півночі в Чорнобилі: Нерозказана історія найбільшої ядерної катастрофи у світі Midnight in Chernobyl: The Untold Story of the World's Greatest Nuclear Disaster

Розповідь журналіста Адама Гіґґінботама – потужне розслідування того, як пропаганда, секретність та міфотворчість затьмарили справжню історію однієї з найбільших катастроф XX століття. В основі сюжету лежать численні свідчення та документи.
Основну увагу автор приділяє пошуку можливих причин катастрофи і відтворює політичну картину СРСР періоду 80-х років. Автор робить висновок, що катастрофа стала результатом збігу цілого ряду факторів.
Вранці 26 квітня 1986 року реактор №4 Чорнобильської атомної станції вибухнув. За тридцять років відтоді Чорнобиль став колективним страшним сном для всіх: окрім загиблих та постраждалих безпосередньо під час аварії та невдовзі після неї – від променевої хвороби, чимало людей на великій території хворіли згодом. З тридцятикілометрової були відселені люди, місце аварії накрили вже двома величезними накриттями, радіаційне отруєння навколишніх лісів триватиме тисячі років. Аварія показала, до яких наслідків може призвести небезпечна технологія, наскільки крихкою є екосистема, наскільки держава нехтувала своїми громадянами і наражала їх та весь світ на небезпеку. Реальні обставини аварії спочатку замовчувалися, а згодом загрузли у пропаганді та дезінформації. Про них тривають суперечки дотепер.
Спираючись на сотні годин інтерв'ю, які проводились протягом десяти років, а також на листи, неопубліковані спогади та документи з нещодавно розсекречених архівів, автор написав важку та переконливу розповідь про катастрофу. Багато чого подано з перших вуст. Також це портрет стійкості та винахідливості людини. Чорнобиль – це урок для людства, яке прагне нав'язати природі свою волю, а в умовах сучасної зміни клімату його необхідно знову вивчити.
Книга була визнана бестселером 2019 року, отримала престижну американську літературну премію Уїльяма Колбі, яка вручається книгам на військову або розвідувальну тематику, а від Американської асоціації бібліотек – медаль Ендрю Карнегі за досягнення в нон-фікшн. Видавництво: Simon & Schuster; кількість сторінок: 561; мова: англійська; ціна на «Амазоні»: $12,15.

Сергій Плохій Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи

Ця книга є першою історією Чорнобильської катастрофи від вибуху 26 квітня 1986 року до закриття станції у грудні 2000-го. Чим для України був Чорнобиль? Національною трагедією, величезною психологічною травмою, важкою ношею для економіки. Чорнобиль вибухнув не тільки через помилки персоналу, нехтування правилами безпеки і проблемами з конструкцією реактора, але також через систему, яка обгородила ядерну енергетику завісою секретності. Радянська система не дозволяла поширювати інформацію про попередні аварії навіть серед фахівців. Це зробило нову масштабну аварію неминучою.
Сьогодні реактори чорнобильського типу вже не будують, але авторитарні режими, які тримають повний контроль над інформацією, усе ще існують. І в Україні досі виробляють майже 50 % усієї електроенергії на атомних станціях. Нам є чим поділитися зі світом стосовно досвіду Чорнобиля, але є над чим задуматися і самим.
Автор спеціалізується на вивченні історії України, Східної Європи і холодної війни, професор Гарвардського університету, викладав у Дніпропетровському університеті, згодом в університеті Альберти, Канада. Темою його досліджень є роль католицької церкви в історії України, походження слов'янських народів, світ після ялтинської конференції, холодна війна, розпад Радянського Союзу та багато інших. Книги Сергія Плохія були перекладені багатьма мовами й отримали чимало премій та нагород. Мова: українська; видавництво: Фоліо; рік видання: 2019; кількість сторінок: 400; ціна: 302 грн. Мова: чеська; видавництво: Jota; рік видання: 2019; кількість сторінок: 400; ціна: 318 Кч. Мова: англійська; видавництво: Penguin books; ціна в книгарні «Kosmas»: 269 Кч.

Валентина Борисенко Така житка...

Культура повсякдення українців Чорнобильського Полісся (за матеріалами етнографічної експедиції 1994 року). На основі проведених експедиційних етнографічних досліджень у селах Поліського району Київської області розглядається повсякденна культура українців другої зони відчуження після аварії на Чорнобильській АЕС. Дослідження виконане методом усної історії. Записані автором свідчення дають уявлення про збереженість звичаїв, обрядів, усної народної творчості серед поліщуків, які залишилися жити на радіаційно забрудненій території, бо не змогли покинути свій рідний дім. У книзі подано реальні, не вигадані історії життя окремих людей, які філософськи говорять про своє повсякдення: «Така житка»... Видавництво: Стилос; рік видання: 2011; кількість сторінок: 224; ціна: 103 грн.

Анатолій Андржеєвський Чорнобильський пес Аксель

У чорнобильській круговині час не зупинився. Він спливає по-іншому: вночі – у минуле, вдень – у прийдешнє. Чорнобиль не завмер. В його роздолах снують породжені випромінюванням химерні істоти, що назавше стали потойбіччям чорнобильського обширу, готовими розповісти про лихо, яке прогризлося в кожну живу клітину, що трапилася на його шляху. І от у йонізованому просторі з'являється мале і допитливе життя – хлопчик Мирось, який приїхав сюди з батьками як мандрувальник. Провідниками дитини у відчужений світ стають пес Аксель, бузько Люк, чудовисько Бальдадер, пантера Раїла, Єдиноріг із прийдешності та інші тварини-примари. А може, вони таки існують? Просто невидимі, як і випромінь, що, мов чорна птаха, накрила нас своїм крилом 26 квітня 1986 року розділивши літопис людства на «до» і «після» жахливого лиха. Видавництво: Зелений пес; рік видання: 2019; для дітей від 6 до 12 років; кількість сторінок: 92; ціна: 116 грн.

Галина Аккерман Пройти крізь Чорнобиль

Це – подорож письменника крізь драму Чорнобиля в різноманітних її людських, соціокультурних, професійних аспектах. Це проходження крізь очисний вогонь нового знання, трагічних відкриттів, крізь драму людських доль. Ця книжка також про Чорнобиль як про один з найстрашніших злочинів радянської системи. Незаперечна цінність видання і в тому, що це погляд людини з іншої культури, з інших культур – адже авторка суміщає в собі єврейську, російську і французьку культури, родинно пов'язана з Україною. Видавництво: Либідь; рік видання: 2018 (рік першого видання: 2016); кількість сторінок: 168; ціна: 170 грн

Віктор Васильчук Чорнобильські поневіряння Бучі

Автор – знавець характерів і поведінок не тільки свійських собак, але й їхніх близьких диких родичів – вовків. Тому змальовані ним стосунки вовчиці та пса, яких спіткало спільне горе, змушують задуматися: нам, людям, мабуть, варто повчитися в «братів наших»? Люди після вибуху Чорнобиля не стали добрішими. Свого часу радянська пропаганда на всі лади ганьбила «капіталістичне» гасло «людина людині – вовк». Хоча так званий соціалістичний лад людяністю аж ніяк не сяяв. Згадаймо хоча б анонімки сусідів одне на одного, після яких цілі родини потрапляли на Соловки чи в Магадан. Або упередженість жителів тих міст і сіл, куди переселяли людей із чорнобильської зони відчуження: тамтешнім дітям батьки навіть забороняли гратися з ровесниками, щоб ті когось «не заразили атомом»! І тому, читаючи про те, як вовчиця зализувала рану Бучі, проймаєшся повагою саме до отого жорстокого світу тварин. І навіть прохоплюється незбагненне: вони таки іноді кращі за нас! Видавництво: Навчальна книга – Богдан; рік видання: 2012; вік: від 9 до 12 років; кількість сторінок: 56. Ціна: 15 грн.

Анатолій Андржеєвський Чорнобильська бувальщина

Розповідь про ліквідацію Чорнобильської катастрофи з перших вуст: про те, якою була Прип'ять до вибуху на ЧАЕС, як гасили пожежу, евакуйовували населення, зводили тимчасові містечка для ліквідаторів і вже постійне для працівників електростанції – Славутич. Спомини автора рясно доповнюють вирізки з тогочасної преси й розвідок, присвячених подіям тих часів, особисті фото. Видавництво: Зелений пес; рік видання: 2019; кількість сторінок: 156; ціна: 119 грн.

Антін Мухарський Кістяк з Чорнобиля

Тато Михася пішов на війну й зник безвісти. Але хлопчик вірить, що він живий і понад усе мріє побачитись із ним. Одного дня стара ворожка дає йому чарівні окуляри, що приводять хлопчика в Чорнобильську зону, де він знайомиться з Кістяком Костем та його друзями-мутантами, Срібною Мухою, радіоактивним крокодилом Гєною, сіамським кабаном Лесиком-Стасиком та хитрою Чупакаброю, до яких у гості прилетіли справжні інопланетяни, що проводять у Зоні свої експерименти з переселення душ. Ця страшно весела фантастична казка призначена для домашнього читання як дітьми, так і їхніми батьками. Всі місця, події та персонажі і ній абсолютно реальні. Можливо, ви навіть впізнаєте когось зі своїх знайомих! Видавництво: Воля, Український культурний фронт, рік видання: 2019; вік: від 9 до 12 років; кількість сторінок: 110. Ціна: 304 грн. Переклад англійською: Ірина Гоял: The Skeleton From Chornobyl (Kindle Edition), ціна на «амазоні»: $9,99.

Сергій Трохим 1986. Чорнобильські хроніки

У книзі розповідається про те, як через об'єктиви телекамер українських журналістів світ дізнавався, що ж реально відбувалося в зоні відчуження.
Автор не тільки торкається фактів з історії трагедії Чорнобиля. Він доводить, що ця масштабна катастрофа стала саме тією безповоротною подією в історії Радянської імперії, що призвела до її розпаду. Зоря Полин – прикінцевий акорд сумної мелодії, що передує остаточному фіналу. Далі – агонія величезної країни. Видавництво: Дискурсус; рік видання: 2016; кількість сторінок: 224; ціна: 50 грн.

30 років багаття

Чому в Чорнобильській зоні цієї весни палали сильні пожежі і як живуть люди у напівзабутих селах?

ТЕКСТ: Вадим ПЕТРАСЮК

Голова Луговиків Василь Билько показує лісове згарище на краю свого села. Фото apostrophe.

Цьогорічні лісові пожежі на Поліссі – найбільша вогняна стихія останніх років – стверджують місцеві жителі, яким довелося рятувати від вогню власні оселі.

Як це відбувалося, що насправді є причиною вогняного лиха, який зв'язок між незаконною заготівлею деревини в Чорнобильській зоні, бурштинокопанням і лісовими пожежами?

Вогонь за сорок кроків

Село Луговики притиснуте до Чорнобильської зони майже впритул. Городи виходять до заплави невеличкої річки, протилежний берег якої – вже Зона. За кілька кілометрів – відселене Поліське, колишній райцентр. Ліс, що його видно з вікон будинків – чорнобильський, заборонений для відвідування. І саме з нього прийшла біда. «Восьмого квітня я побачив дим із боку Поліського. Скочив у машину – поїхав за міст, там вже побачив полум'я. Вогонь перекинувся через річку Уж, від якої до села метрів 800. Цю відстань вогонь пройшов хвилин за п'ять буквально у мене на очах», – розповідає місцевий підприємець Олександр Мартиненко.

Сільський голова Луговиків Василь Билько пригадує: «Пожежа оточила наше село підковою. Люди вийшли на краї своїх городів – з лопатами, граблями, хлопавками. Приїхали пожежні машини – усього 18 одиниць. Ми допомогли їх розставити фронтом між селом і річкою. Хлопці розмотали шланги й були напоготові. Начальники з ДСНС наполягали на евакуації людей, але я не погодився, бо знав: якщо біля хати не буде хазяїна, то ніякі пожежні її не врятують. А як запалає одна хата, то й селу кінець. І всі в нас це знали, і тому вийшли проти вогню.

Ми бачили, як він суне на село, як палають верхівки сосен – це було страшно. Верхову пожежу гасити рукавами з водою немає жодного сенсу. Тому завданням пожежних було врятувати село від займання. Заплава Ужа заросла очеретом у два людських зрости, він – пожовклий і сухий, і полум'я бігло по ньому з неймовірної швидкістю – людина (навіть спортсмен) біжить повільніше».

А в цей час між селом і річкою, поза городами, інтенсивно працювали трактори лісгоспу, плугами проорюючи мінералізовані смуги, аби полум'я не стелилося по траві. Смуги лягали одна за одною. «Але раптово виник вихор, закрутив пилюку з попелом і кинув нам через голови на городи. Почало горіти вже у селі...» – згадує Василь Білько. Того дня спільними зусиллями вогонь зупинили – Луговики врятували. Але до деяких хат полум'я підходило на 40-50 кроків. Село не таке потужне, як, скажімо, років 40 тому – до аварії на ЧАЕС. Тоді життя кипіло у кожній хаті. Люди тримали багато худоби. «До ста корів виганяли у череду, ще коли я був малим. А зараз 11 корів на все село», – пригадує Білько. Тож усі ці нині захаращені, порослі високою травою й вербою луки колись були пасовиськами і сінокосами. Сухої трави метрової висоти тут не лишали. Тому і горіти не було чому. І в лісі працювало багато людей. Пожежі якщо й виникали, то не були настільки нищівними. На жаль, подібна картина – скрізь по селах, які ми об'їхали і де спілкувалися з людьми.

Геометрія радіації

Зона відчуження ЧАЕС – або 30-кілометрова Чорнобильська зона – не має чіткої геометрії. Її кордони визначалися залежно від плям радіаційного забруднення. Є села, які не потрапили до Зони, натомість межують з нею. Їх віднесли до так званої території часткового відселення і ніби прорідили. Село стало, наче смугаста зебра: хата жила, хата покинута, жила, покинута... Місцеві розповідають про програми допомоги таким селам. Ще за радянських часів поняття «ліквідація аварії на ЧАЕС» включало в себе не лише приборкання аварійного реактора й розселення евакуйованих, а й також благоустрій постраждалих населених пунктів. Села газифікували, асфальтували, будували водогони вздовж вулиць, на яких до того були лише криниці, зводили сучасні школи, клуби... Незважаючи на це, деякі села з часом все одно відселяли, попри навіть «золоту» інфраструктуру.

Із Луговиками сусідить село Рагівка, яке з трьох боків оточене Зоною. І дої-хати до нього можна лише через Зону. Його теж газифікували після аварії. Тут доглянуті хати, працююча школа, прибрані вулиці й навіть по-весняному побілені бордюри. Але й багато закинутих хат, а відповідно, й городів – подекуди вкритих самонасіяними кущами, які радше би називати молодим лісом. Тут мешкає багато самотніх людей похилого віку. Тож прибирати суху траву біля власних городів, та ще й навколо сусідських закинутих – не вистачає рук і сил. Бракує людського ресурсу. А відтак – підвищується рівень пожежонебезпеки. Це замкнуте коло.

«Другого квітня близько обіду потягнуло димом із боку Народичів, до вечора вже горіла Володимирівка, вона у двох кілометрах від нас. Село наче захищене від лісу ораними полями, але тут кожен знає, що таке вогонь і як він літає. Всю ніч люди не спали – горіло світло по дворах, чергували біля будинків із водою й хлопавками напоготові. Слава богу, до нас не дійшло. Хлопавки від вогню є чи не в кожному дворі. Це як снігова лопата, яка потрібна раз-два на рік, але без неї не можна. Так само і хлопавка – швидко збити вогонь, можливо, доводиться також раз на рік, і те не кожного року. Але від цього залежить наше життя: чи вціліє будинок, чи підеш по світу з сумою», – розповідає жителька Рагівки педагог Тетяна Пінчук.

Хлопавка – це довга палиця-держак зі шматком гуми десь 30х50 сантиметрів на кінці. Така собі гігантська мухобійка проти вогню. Вона дуже ефективна при гасінні трави – нею просто луплять вогонь. «До нас у Зону багато приїздить різних делегацій. Американці зацікавилися нашою хлопавкою – приміряли до рук, пробували в роботі. Казали, що спробують запровадити її в себе. У моєму тракторі хлопавка є постійно – без неї до лісу не виїжджаю», – посміхаючись, каже водій-тракторист лісгоспу Микола Сергійчук.

Запалало вранці з трьох сторін

«У Луговиках вас дуже хвалили, казали, що ви гасили ефективніше за воєнізованих пожежних з ДСНС?» – кидаю я лісникам для затравки розмови.

«Так це ж очевидно! – Одразу й дуже емоційно реагує Сергій Гриневич. – У кожного своя робота. Вони можуть погасити квартиру у багатоповерхівці, а ми знаємо свій ліс. Бачимо, куди вітром жене вогонь, і вже знаємо, де його ефективніше перехопити. Їдемо або на луки, або де ліс рідкий, і можна встигнути зробити плугом кілька смуг оранки. Але пожежні захищали села – відбивали вогонь від хат. Вони свою місію виконали».

Лісники не чекають питань і говорять, що їм болить. «Кажуть, що це ми робимо підпали, аби знищити докази, що ліс крадуть. Та це абсурд! Воно нам невигідно, аж ніяк. Бо ми тут живемо – моя хата в кілометрі від лісу. Хіба я дурний і не знаю, що таке вогонь?! Хабі я мало пожарів гасив за своє життя?! Тут ліси горять щороку, відколи води не стало у річках. 2014 року був сильний пожар, але теперішній – ще сильніший, такого я не пам'ятаю», – каже Микола Сергійчук.

Лісники багато чого бачили й пам'ятають. А на моє прохання виділити щось таке, що відрізняє цьогорічні пожежі від минулих, що їх найбільше здивувало – зійшлися на одному факті: запалало о сьомій ранку і одразу з трьох сторін. Такого, мовляв, ще не було. У такий час треба спати, а не вештатися по лісу з сірниками. Тож вони сильно замислюються, довго мовчать і так і не наважуються щось сказати на моє пряме питання: так це були навмисні підпали чи з необережності? А ще вони, кажуть, не можуть звикнути до того, що під час пожежі звір перестає боятися людину. «Заєць стоїть біля тебе на асфальті й так само ошалілими очами дивиться на вогонь. А у п'ятнадцятому році рись сховалася мені під трактора й не виходила. А кабани як вибігли на мене. Я з переляку кручу головою – на яке би це дерево лізти, але їм нема діла – пролетіли поруч, наче мимо стовпа», – посміхається Микола Сергійчук.

Вогнем проти вогню

Від людей я чув, що практика випалювання сохлої трави – тут чи не найефективніший спосіб врятуватися від... пожежі. Саме через невелику кількість людей у селах не лише колишні пасовиська заростають, а й також покинуті колгоспні поля. Щоправда, вже років п'ять, як на урядовому рівні було дозволено поновити рільництво у третій зоні забруднення. Фахівці вважають, що тутешня природа достатньо очистилася після вибуху реактора. Але через низьку родючість ґрунтів не надто багато бажаючих брати землі в оренду. Тож значні площі все ще чекають плуга, проте поки через захащеність загрожують стати провідниками вогню.

Випал трави від хати – серйозна справа, яка потребує участі чим більшої кількості людей. Тож збираються сусіди – спершу біля одного обійстя, палять, направляючи вогонь тими ж хлопавками і не даючи йому набути інтенсивності, і зупиняють на вже небезпечній від хати відстані. Потім вся команда переходить до іншої хати. Для відпалювання вибирають невітряні дні, але й попри це пильність не втрачають. Тому місцеві аж ніяк не сприймають закиди на свою адресу в тому, що саме випали становлять небезпеку великої біди.

Стара Марківка

Село Стара Марківка також відноситься до частково відселених. Із колишніх 85-ти осель жилими є близько 25-ти.

Хлопавка – простий, та незамінний інструмент гасіння сухої трави – в руках лісника Сергія Гриневича. Фото apostrophe.

Село приписане до Шкневської сільської ради. Сусідня Шкнева – менш ніж за кілометр. Під час пожежі у Старій Марківці також чатували воєнізовані пожежні розрахунки з машинами. І так само місцеві лісники оборювали село плугами. Але все ж згоріло п'ять запущених хат.

Тут ми зустріли двох місцевих зі Шкневи – Юрія Волянюка й Тетяну Романенко. Юрій щойно погодував у Старій Марківці собак одного з дачників. Це стаття його доходу. Роботи нема, і вони з Тетяною перебиваються разовими заробітками по людях – кому картоплю посадити-зібрати, кому паркан полагодити... Ну, й з лісу годуються, здаючи заготівельникам гриби-ягоди. А зараз приїхали з тачкою ритися на згарищах – вибирати решткиметалу, який здають на брухт. Це останнє, чим погорілі хати можуть послужити людям. Хіба що з часом зі згарищ розберуть ще й уцілілу цеглу. «Дуже шкода ці хати, хоч у них ніхто й не жив. Із кожною згорілою хатою, хоч навіть і пустою, від села наче хтось живий шмат відрізає. Болісно на це дивитися», – переймається Тетяна. А ще вона жаліє, що з лісовими пожежами років на три-чотири можна забути про ягоди й гриби, котрі давали основний заробіток.

У першій від погорілої околиці «живій» хаті мешкає баба Маня. Їй 83 роки. Самотня. Пригадує, як перша хвиля пожежі другого квітня знищила ті самі п'ять хат. Та за кілька днів вогонь повернувся й мало не спалив її саму. «Голова з ранку боліла, я прилягла подрімати. Прокинулася від того, що якийсь хлопець стоїть у дверях і гука мене. Виходжу на двір – Матір Божа – все в диму. Я з переляку так кричала, що на небі було чутно! Якби ж не той хлопчина, не пожежні, які приїхали – згоріла би баба й сама не знала від чого!» – голосить жінка. «Тоді всі полякалися. Я навіть документи в кишені побрала. Але, на щастя, вогонь не пустили. Не врятували тільки останні хати, які не мали людського догляду. Дякувати пожежним, дякувати небайдужим людям, які приходили зі Шкневи на допомогу», – розповідає про пожежі Люба, пенсіонерка з Києва, котра повернулася жити у свою рідну хату в Старій Марківці.

Поступово співбесідниці переходять до згадок минулих часів, коли (до аварії) Стара Марківка була заможнім селом, де були колгоспні ферми, молоко возили на маслозавод, де з нього «робили масло на експорт». Люди також мали змогу працювати у Поліському на заводах, в лісі тощо. Після аварії село почали відселяти, надаючи пріоритет сім'ям із малими дітьми. Лишалися люди від 50 років і старше. Зараз тим, хто тоді були наймолодші – по 85 років. Їх меншає, вони втратили сили і не в змозі захистити село. Цього разу вогонь взяв данину п'ятьма хатами, наступного разу прийде по решту...

Ми пройшлися по згарищах. Розкидані на десятки метрів уламки шиферу, який «стріляє» у вогні. Завалена цегла й геть знищені усі дерев'яні конструкції. Навіть віконне скло – оплавлене й скручене від вогню. А посеред однієї зі горілих хат росте береза товщиною з відро, тепер уже обгоріла...

Тут пригадалися слова сільського голови Луговиків: «Поруч із нами, у Зоні, на тому березі Ужа – купа сіл: Грезля, Рудня-Грезлянська, Варовичі, Мартиновичі, Ковшилівка... Ми про них за інерцією говоримо, як про існуючі. Але їх насправді давно нема – згоріли, бо ж Зона горить постійно».

Причини й наслідки

Останніми тижнями на різних рівнях, зокрема й урядовому, багато говорять про причини лісових пожеж. Про підпали – навмисні, чи з необережності. Можна бути впевненим: якщо не знайдуть справжніх паліїв, то «призначать» цапів-відбувайлів. Зокрема, щодо пожежі у тій самій Рагівці підозрюють одного з місцевих жителів, що має судимості. Місцеві також подейкують і про начебто двох «кандидатів у палії» на Житомирщині, котрі також судимі. Мовляв, на таких легше звалити. Але все це – суб'єктивна сторона справи. Об'єктивна – це малонаселеність київського полісся, і безгосподарське – на всіх рівнях – ставлення до проблеми лісокористування у Зоні й довкола.

Спілкуючись з людьми по селах, ми постійно чули скарги на масову рубку лісів у Зоні. «Ще ледь сонце визирнуло з-за лісу, а з трьох-чотирьох місць вже чутне дерчання бензопил. Наче людей не цікавлять ані вихідні, ані свята – пиляють без зупину, аж гай шумить. Зрозуміло: коли дереву 70 років, то воно має бути зрізане на господарчі потреби. Бо як деревину не візьме людина, її знищить короїд, ще й запаскудить решту здорового лісу. Але ж можна брати стиглі дерева вибірково – не суцільними просіками. Треба дбати про ліс. Про це вже десятки років говориться. Але хтось хоче все і одразу. Всі ці вирубки «кришуються», гроші заробляються, але йдуть поза бюджети. Щоб гнати кругляк – фура за фурою – є ресурси, щоби вчасно робити санітарні чистки лісів – нема ресурсу. Така система виникла не сьогодні – вона формувалася десятиліттями. Я би так сказав: наша держава 30 років складала багаття, аж поки цього року його хтось не підпалив. І тепер всі шукають: хто ж то чиркнув сірника?! А чому ви не спитаєте в себе: хто склав це багаття?» – філософськи розмірковує Іван зі Старої Марківки.

Почули ми ще одну версію підпалів: ймовірно, хтось у такий спосіб дбає ще й про розчистку території для нелегального видобутку бурштину. Бо ж копачами уже вщент перелопачені ліси Рівненщини, видобуток поширюється на Житомирщину, а там, дивися, і в київському поліссі запрацюють мотопомпи шукачів сонячного каменю юрського періоду.

Згорілі будинки в селі Стара Марківка. Фото apostrophe.

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 3/2020, рік XXVIII. Підписано до друку 06 травня 2020 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець; Марія Щур (RFE/RL); Микола Мушинка, Олег Диба, Оксана Штефаньо, Вадим Петрасюк ("Апостроф"), Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Č. 3/2020, ročník XXVIII. Uzávěrka: 06. května 2020. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec; Marie Ščur (RFE/RL); Mikulaš Mušinka, Oleh Dyba, Oksana Štefaňo, Vadym Petrasjuk (Apostrophe), Oleksa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Iniciativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

TESCO

MoneyGram

© 2019 MoneyGram. MoneyGram і "Глобус" є зареєстрованими торговими марками MoneyGram. Всі інші знаки є власністю відповідних власників. Tesco надає послуги міжнародних грошових переказів, виступаючи в якості агента MoneyGram International SPRL.

Informace pro občany o koronaviru
Інформація для громадян про коронавірус

V souvislosti s aktuálním výskytem koronaviru přinášíme základní informace o tomto onemocnění. Není nutné se onemocnění obávat. Je třeba se chovat zodpovědně a chránit sebe i své okolí.

У зв'язку з актуальним розповсюдженням коронавірусу надаємо важливу інформацію про захворювання. Побоюватися немає причин. Потрібно поводитися відповідально і захищати себе та своє оточення.

Příznaky / Симптоми

Zvýšená teplota
Підвищена температура

Kašel
Кашель

Dušnost
Задуха

Bolest svalů
Біль у м'язах

Únava
Втома

Jak snížit riziko nákazy / Як знизити ризик зараження

Při kýchání nebo kašlání si zakrývejte ústa kapesníkem nebo paží, nikdy nekýchejte nebo nekašlejte do dlaní

Під час чхання або кашляння прикрийте рот тканиною або рукою. Ніколи не чхайте і не кашляйте у долоню

Často a důkladně si myjte ruce mýdlem a vodou

Часто та ретельно мийте свої руки милом та водою

Vyhýbejte se zjevně nemocným a místům s vyšším počtem lidí

Уникайте явно хворих осіб та місць із підвищеною концентрацією людей

V případě, že pociťujete některý z příznaků, volejte:

У випадку, якщо ви відчуєте якийсь із симптомів, дзвоніть, будь-ласка:

1212

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY